

Dabas liegums “Palšu purvs”

DABAS AIZSARDZĪBAS PLĀNS

Madonas rajons
Jumurdas pagasts

Cēsu rajons
Kaives pagasts

Plāns izstrādāts laika periodam
no 2004. gada līdz 2014. gadam.

Izstrādātājs:

Juridiskās personas nosaukums: Latvijas mežu ierīcība

Plāna redaktors: Mārtiņš Seilis

Salaspils

2004. gada 31.oktobris

atjaunots:

..... gada.....

SATURS

Ievads	4
Kopsavilkums	5
1. APRAKSTS	6
1.1. Teritorijas juridiskās saistības	6
1.1.1. Latvijas likumdošana	6
1.1.2. Starptautiskās saistības un Eiropas Savienības noteiktās saistības	8
1.1.3. Īpašuma tiesības	9
1.2. Vispārēja informācija par teritoriju	9
1.2.1. Atrašanās vieta, ģeogrāfiskās koordinātes	9
1.2.2. Esošais zonējums	10
1.2.3. Apsaimniekošanas infrastruktūra	10
1.2.4. Aizsardzības un apsaimniekošanas īsa vēsture	10
1.2.5. Kultūrvēsturiskais raksturojums	11
1.2.6. Kartogrāfiskais materiāls	11
1.3. Teritorijas fiziski - ģeogrāfiskais raksturojums	11
1.3.1. Klimats	11
1.3.2. Ģeoloģija, ģeomorfoloģija	11
1.3.3. Hidroloģija	12
1.3.4. Augsnes	13
1.4. Teritorijas bioloģiskais raksturojums	13
1.4.1. Flora	14
1.4.2. Fauna	15
1.4.3. Biotopi	17
1.5. Teritorijas sociālekonomiskais raksturojums	19
1.5.1. Demogrāfiskā analīze	19
1.5.2. Teritorijas izmantošanas veidi	20
1.5.2.1. Tūrisms un atpūta	20
1.5.2.3. Mežsaimniecība	20
1.5.2.4. Zivsaimniecība	20
1.5.2.5. Medības	20
1.5.2.6. Citi izmantošanas veidi	20
1.6. Izmantotās literatūras saraksts	20
2. TERITORIJAS NOVĒRTĒJUMS	22
2.1. Teritorija kā vienota dabas aizsardzības vērtība un to ietekmējošie faktori;	22
2.2. Biotopi kā dabas aizsardzības vērtība, to sociālekonomiskā vērtība un tos ietekmējošie faktori	22
2.2.1. Saldūdeņi	22
2.2.2. Purvi	22
2.2.3. Degradēti augstie purvi	23
2.2.4. Meži	25
2.3. Sugas kā dabas aizsardzības vērtība, to sociālekonomiskā vērtība un tās ietekmējošie faktori	25
2.4. Citas teritorijas vērtības un tās ietekmējošie faktori	27
2.5. Teritorijas vērtību apkopojums un pretnostatījums	27
3. TERITORIJAS SAGLABĀŠANAS MĒRĶI	29
3.1. Teritorijas apsaimniekošanas ideālie jeb ilgtermiņa mērķi	29
3.2. Teritorijas apsaimniekošanas īstermiņa mērķi plānā apskatītajam apsaimniekošanas periodam	29
4. APSAIMNIEKOŠANAS PASĀKUMI	30
4.1. Apsaimniekošanas pasākumi	30
4.1.1. Purvu dabiskā hidroloģiskā režīma daļēja atjaunošana	31
4.1.2. Izveidota infrastruktūra dabas tūrismam	31

4.1.3. Nodrošinātas reto un aizsargājamo putnu sekmīgas ligzdošanas un migrācijas iespējas	31
4.1.4. Dabas lieguma robežu iezīmēšana dabā ar informācijas zīmēm	31
4.1.5. Regulāri veikts dabas vērtību un to ietekmējošo faktoru un apsaimniekošanas pasākumu efektivitātes monitorings	31
4.1.5.1. Hidroloģiskā režīma monitorings	31
4.1.5.2. Degradēto purva biotopu atjaunošanas monitorings	32
4.1.5.3. Ligzdojošo un migrējošo putnu monitorings	32
4.2. Ieteicamais teritorijas zonējums	32
5. PLĀNA IEVIEŠANA UN ATJAUNOŠANA	32
5.1. Plāna ieviešanas praktiskie aspekti	32
5.2. Plāna atjaunošana	32
5.3. Nepieciešamie grozījumi teritorijas plānojumos	32
5.4. Individuālo aizsardzības un izmantošanas noteikumu projekts	33

PIELIKUMI

1. pielikums Dabas lieguma "Palšu purvs" floras saraksts un tās izvietojums pa biotopiem
2. pielikums Dabas lieguma "Palšu purvs" Aizsargājamo putnu sugu saraksts
3. pielikums Dabas lieguma "Palšu purvs" robežu shēma M 1:25000
4. pielikums Dabas lieguma "Palšu purvs" topogrāfiskā karte M 1:20000
5. pielikums Dabas lieguma "Palšu purvs" biotopu izvietojuma karte M 1:20000
6. pielikums Dabas lieguma "Palšu purvs" pasākumu plāns M 1:20000
7. pielikums Dabas lieguma "Palšu purvs" funkcionālā zonējuma shēma M 1:20000
8. pielikums Dabas lieguma "Palšu purvs" mežaudžu plāns M 1:15000
9. pielikums Dabas lieguma "Palšu purvs" plānotās hidrotehniskās būves M 1:10000
10. pielikums Dabas lieguma "Palšu purvs" hidrogrāfiskā shēma M 1:20000
11. pielikums Dabas lieguma "Palšu purvs" sugu un biotopu aizsardzības nodrošinājuma shēma M 1:20000
12. pielikums Drenāžas grāvju bloķēšanas un dambju izveides metodika
13. pielikums Prof. Jāņa Valtera slēdzieni un secinājumi par Palšu purva hidroloģiju
14. pielikums Informatīvās sanāksmes un uzraudzības grupas sēžu protokoli
15. pielikums Kūdras ražotāju asociācijas sarakste ar valsts institūcijām
16. pielikums Pagastu pašvaldību atzinumi par dabas aizsardzības plānu
17. pielikums Ornitologa atzinums par IVN nepieciešamību

Ievads

Dabas liegums "Palšu purvs" (620,1 ha) tika izveidots 1999. gada 15. jūnijā saskaņā ar Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumu Nr. 212 "Par dabas liegumiem" 49. pielikumu. Dabas liegums „Palšu purvs” ir iekļauts Natura 2000 aizsargājamo teritoriju tīklā ar 2004.gada 13. aprīļa Vides ministra rīkojumu Nr. 102 „Par Latvijas *Natura 2000* – Eiropas nozīmes aizsargājamo dabas teritoriju sarakstu”. Dabas liegums „Palšu purvs” ar kodu B LVLV0526200 iekļauts Eiropas nozīmes īpaši aizsargājamo teritoriju sarakstā. Palšu purvs kā dabas liegums tika izraudzīts, jo tas ir lielākais purvu komplekss Vidzemes Centrālās augstienes ģeobotāniskajā rajonā. (LVA, 2004)

Daļa purva ar grāvjiem ir nosusināta, ārpus dabas lieguma notiek frēzkūdras ieguve. (Ikaunieca S., 2002) Daļā Palšu purva teritorijas, kas ir iekļautas dabas lieguma teritorijā, saskaras kūdras izstrādes un dabas aizsardzības intereses. Lai risinātu šos jautājumus, tika izstrādāts dabas aizsardzības plāns.

Dabas aizsardzības plānu dabas liegumam "Palšu purvs" izstrādā SIA "Latvijas mežu ierīcība" pēc a/s „VAS "Latvijas Valsts meži"" pasūtījuma saskaņā ar Uzņēmuma līgumu par dabas aizsardzības plānu izstrādi Nr. 270 (24.05.2004.).

Dabas aizsardzības plāns izstrādāts atbilstoši 2002. gada 4.jūlija Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministra rīkojumam Nr. 120 „Ieteikumi īpaši aizsargājamo dabas teritoriju dabas aizsardzības plānu izstrādāšanai”. Dabas aizsardzības plānu uzrauga Dabas aizsardzības pārvaldes izveidotā uzraudzības grupa, kurā iekļauti pārstāvji no ieinteresētajām institūcijām: a/s „VAS "Latvijas Valsts meži""", Dabas aizsardzības pārvaldes, Jumurdas pagasta padomes, Kaives pagasta padomes, Madonas reģionālās vides pārvaldes, Valmieras reģionālās vides pārvaldes, Valsts meža dienesta, a/s "Seda", mednieku un makšķernieku kluba "Jumurda".

Dabas aizsardzības plāna izstrādē piedalījās sekojoši eksperti: hidrologi – Pēteris Zālītis un Aigars Indriksons, purva biotopu un purva veģetācijas eksperte – Baiba Bambe, ornitologs – Andris Avotiņš, kartogrāfs – Ingus Andrejevs. Plāna redaktors – Mārtiņš Seilis

2004. gada 17. jūnijā notika dabas aizsardzības plāna informatīvā sanāksme, kurā tika uzaicinātas piedalīties visas ieinteresētās puses. Uzraudzības grupas sanāksmes notika 13. augustā, 17. septembrī, 19. oktobrī un 1. decembrī. Visās uzraudzības grupas sanāksmēs noritēja spraigas diskusijas par kūdras ieguves un dabas aizsardzības interesēm, papildus informācijai skat. sanāksmju protokolus - 14. pielikums.

Kopsavilkums

Dabas liegums „Palšu purvs” izveidots, lai saglabātu dzīvotspējīgas īpaši aizsargājamo sugu atradnes un īpaši aizsargājamus purva biotopus.

Lieguma teritorijā sastopami ne tikai Latvijas, bet arī Eiropas nozīmes aizsargājamie biotopi (t.sk. trīs Eiropas nozīmes prioritārie biotopi – atzīmēti „*“):

- Neskarti augstie purvi (biotopa kods – 7110*);
- Distrofī ezeri (3160);
- Degradēti augstie purvi, kuros iespējama vai noris dabiskā atjaunošanās (7120);
- Purvaini meži (91D0*);
- Boreālie meži (9010*).

Dabas lieguma teritorija ir bioloģiski daudzveidīga, konstatētas 5 aizsargājamās vaskulāro augu sugas, 4 aizsargājamās sūnu sugas, 2 aizsargājamās bezmugurkaulnieku sugas un 21 aizsargājama putnu suga.

Nozīmīga dzīvotne aizsargājamām putnu sugām ir degradētā purva daļa, kur ir ievērojami kūdras resursi, jo šeit atrodas purva kupols un kūdras slānis sasniedz 8 m dziļumu.

Vērtējot aizsargājamo putnu sugu sastopamību un iespējamo augstā sūnu purva biotopa pilnīgu iznīcināšanu potenciālās kūdras izstrādes rezultātā, dabas aizsardzības plānā tika pieņemts lēmums dabas liegumā degradētajā purva daļā kūdras izstrādi aizliegt. Degradētajā purva daļā paredzēti pasākumi hidroloģiskā režīma atjaunošanai būvējot hidrotehniskās būves. Dabas lieguma teritorijā paredzēta arī tūristu takas ar putnu vērošanas torni izveide. Teritorijā tika aizliegtas ūdensputnu medības, tomēr ievērojot vietējo mednieku tradīcijas, zosu medības atļāva sestdienās un svētdienās.

Izstrādāts dabas lieguma „Palšu purvs” individuālo aizsardzības un izmantošanas noteikumu projekts un lieguma teritorijas funkcionālais zonējums. Paredzēts izdalīt: dabas lieguma zonu un regulējamā režīma zonu. Dabas lieguma zona ir izveidota, lai nodrošinātu īpaši aizsargājamo sugu un īpaši aizsargājamo biotopu saglabāšanos un augstā sūnu purva ekosistēmu dabiskos attīstības procesus, savukārt, regulējamā režīma zona izveidota, lai samazinātu kūdras izstrādes lauku negatīvo ietekmi un atjaunotu degradētā purva dabisko hidroloģisko režīmu. Regulējamā režīma zonā paredzēts atļaut hidrotehnisko būvju būves, hidroloģiskā režīma atjaunošanu saskaņā ar dabas aizsardzības plānu. Liegumā nepieciešams veikt dabas aizsardzības plānā paredzētos pasākumus īpaši aizsargājamo sugu, to dzīvotņu, kā arī īpaši aizsargājamo biotopu saglabāšanai.

1. APRAKSTS

1.1. Teritorijas juridiskās saistības

Īpaši aizsargājamā dabas teritorija "Palšu purvs" ir izveidota pamatojoties uz likumu "Par īpaši aizsargājamām dabas teritorijām", kur noteikti īpaši aizsargājamo dabas teritoriju sistēmas pamatprincipi.

Lai nodrošinātu dabas lieguma dabas aizsardzības, dabas resursu izmantošanas, reģiona attīstības un citas intereses un nodrošinātu teritorijas dabas vērtību saglabāšanu un tās izveidošanas mērķu sasniegšanu, teritorijai nepieciešams izstrādāt dabas aizsardzības plānu.

Šis plāns nosaka administratīvos, dabas aizsardzības un citus nepieciešamos pasākumus, kā arī teritorijas iedalījumu zonās atbilstoši tajās veicamajiem aizsardzības un izmantošanas pasākumiem.

Zemi īpaši aizsargājamās dabas teritorijās var nodot lietošanā jebkurai fiziskajai un juridiskajai personai normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā, ja šī persona noslēdz līgumu par aizsargājamās teritorijas aizsardzības un izmantošanas noteikumu un dabas aizsardzības plāna ievērošanu. (Likums "Par īpaši aizsargājamām dabas teritorijām", 37. pants).

Dabas liegums "Palšu purvs" izveidots 1999. gada 15. jūnijā saskaņā ar MK noteikumiem Nr. 212 "Noteikumi par dabas liegumiem". Dabas lieguma robežas noteiktas saskaņā ar šo noteikumu 49. pielikumu.

1.1.1. Latvijas likumdošana

MK noteikumi Nr. 212 (15.06.1999., grozījumi 26.06.2001., 21.10.2003., 08.04.2004.) "**Noteikumi par dabas liegumiem**" Palšu purvam nosaka dabas lieguma statusu un robežas.

MK noteikumi Nr. 199 (28.05.2002.) „**Eiropas nozīmes aizsargājamo dabas teritoriju (Natura 2000) izveidošanas kritēriji Latvijā**” - teritorija atbilst Eiropas nozīmes aizsargājamo dabas teritoriju (Natura 2000) izveidošanas kritērijiem.

Likums "Par vides aizsardzību" (06.08.1991., grozījumi 22.05.1997., 20.12.2001., 07.04.2004.) nosaka valsts pārvaldes institūcijas, valsts kontroli vides aizsardzībā un resursu izmantošanā; vides valsts inspektoru pienākumus, tiesības un citus jautājumus.

Likums "Par īpaši aizsargājamām dabas teritorijām" (02.03.1993., grozījumi 30.10.1997., 28.02.2002., 20.11.2003.) nosaka aizsargājamo teritoriju kategorijas un nepieciešamību tām izstrādāt dabas aizsardzības plānus, individuālos aizsardzības un izmantošanas noteikumus.

"Dabas aizsardzības plāni nosaka administratīvos, dabas aizsardzības un citus nepieciešamos pasākumus, kā arī teritorijas iedalījumu zonās atbilstoši tajās veicamajiem aizsardzības un izmantošanas pasākumiem. Dabas aizsardzības plāna uzdevums ir saskaņot dabas aizsardzības, dabas resursu izmantošanas, reģiona attīstības un citas intereses, nodrošinot teritorijas vērtības saglabāšanu un tās izveidošanas mērķu sasniegšanu".

"zemes īpašniekiem un lietotājiem ir tiesības uz nodokļu atvieglojumiem vai citādu likumā noteikto atlīdzību, ja aizsargājamās teritorijas aizsardzības un izmantošanas noteikumu ievērošana rada viņiem zaudējumus" (29.pants), savukārt, "valstij piederošā un piekrītošā zeme dabas rezervātos, dabas liegumos un citu aizsargājamo teritoriju dabas rezervātu un dabas liegumu zonās nav privatizējama vai atsavināma" (33.pants).

MK noteikumi nr. 415 (22.07.2003., grozījumi 26.10.2004.) "**Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju vispārējie aizsardzības un izmantošanas noteikumi**" nosaka dabas lieguma teritorijas vispārējo aizsardzības un izmantošanas kārtību. Noteikumu 4.3.punkts aizliedz bez attiecīgas atļaujas vai iepriekšējas rakstiskas saskaņošanas ar aizsargājamās teritorijas administrāciju vai, ja tādas nav, ar reģionālo vides pārvaldi, veikt darbības, kas izraisa pazemes ūdeņu, gruntsūdeņu un virszemes ūdeņu līmeņa maiņu. Noteikumu 16. punkts nosaka, ka dabas liegumu teritorijā aizliegts veikt jebkādas darbības, kurām ir vai var būt

būtiska negatīva ietekme uz dabiskajiem biotopiem, savvaļas dzīvnieku, augu un sēņu sugām un to dzīvotnēm vai savvaļas dzīvnieku populāciju vairošanos, atpūtu un barošanos, kā arī pulcēšanos migrācijas periodā, kā arī negatīva ietekme uz īpaši aizsargājamiem biotopiem, īpaši aizsargājamām sugām un to dzīvotnēm. Saskaņā ar 16. punktu aizliegts arī nosusināt purvus un iegūt derīgos izrakteņus, celt un ierīkot jaunus aizsprostus un citas ūdens regulēšanas ietaises. Ūdensputnu medībās aizliegts lietot medībās šaņiņus, kas satur svīnu

MK noteikumi Nr.247 (25.07.2000.) **“Līgumu slēgšanas kārtība īpaši aizsargājamo dabas teritoriju aizsardzības nodrošināšanai”** nosaka līgumu slēgšanas kārtību īpaši aizsargājamo dabas teritoriju aizsardzības, izmantošanas un dabas aizsardzības plāna prasību ievērošanas nodrošināšanai.

Likums **“Par ietekmes uz vidi novērtējumu”** 4.punkts nosaka, ka ietekmes uz vidi novērtējums ir nepieciešams darbībām, kas būtiski var ietekmēt Eiropas nozīmes aizsargājamo dabas teritoriju (NATURA 2000).

Sugu un biotopu aizsardzības likums (16.03.2000.) regulē sugu un biotopu aizsardzību, apsaimniekošanu un uzraudzību, veicina populāciju un biotopu saglabāšanu, kā arī regulē īpaši aizsargājamo sugu un biotopu noteikšanas kārtību. Likums nosaka valsts pārvaldes un institūciju kompetenci un zemes īpašnieku un pastāvīgo lietotāju pienākumus un tiesības sugu un biotopu aizsardzībā, kā arī nepieciešamību veikt sugu un biotopu monitoringu.

MK noteikumi Nr.396 (14.11.2000. grozījumi 27.07.2004.) **“Noteikumi par īpaši aizsargājamo sugu un ierobežoti izmantojamo īpaši aizsargājamo sugu sarakstu”** nosaka sugu sarakstu, kurā iekļautas apdraudētas, izzūdošas vai retas sugas, vai arī sugas, kuras apdzīvo specifiskus biotopus.

MK noteikumi Nr.45 (30.01.2001.) **“Mikroliegumu izveidošanas, aizsardzības un apsaimniekošanas noteikumi”** definē mikroliegumu izveidošanas un apsaimniekošanas kārtību, un to aizsardzības nosacījumus - aizliegtās darbības, kuras iznīcina vai traucē attiecīgo īpaši aizsargājamo sugu, bojā tās biotopu, ietekmē ekosistēmas struktūru.

Dabas liegumā **“Palšu purvs”** atrodas mežu mikrolieguma buferzona. (skat. 11. pielikumu)

Mikroliegumu apsaimniekošana ir **“dzīvotnes uzturēšana tādā stāvoklī, kas ir labvēlīgs sugai vai biotopam, kura aizsardzībai mikroliegums izveidots, kā arī mikroliegumu robežu nostiprināšana zemesgrāmatā”** (32.pants).

Noteikumiem pievienots saraksts ar īpaši aizsargājamo dzīvnieku, ziedaugu, paparžaugu, sūnu, ķērpju un sēņu sugām, kurām izveidojami mikroliegumi (1.pielikums), īpaši aizsargājamās putnu sugas, kurām izveidojami mikroliegumi un to platības (2.pielikums) un īpaši aizsargājamās zivju sugas, kuru nārsta vietām izveidojami mikroliegumi (3.pielikums).

Pamatojoties uz šo noteikumu 6. punktu Zemkopības ministrija izdevusi Instrukciju Nr.7. **“Meža biotopu, kuriem izveidojami mikroliegumi, noteikšanas metodika”** (09.11.2001.) saskaņā ar kuru juridisko aizsardzības statusu iegūst dabiskie meža biotopi.

MK noteikumi Nr.117 (13.03.2001.) **“Noteikumi par zaudējumu atlīdzību par īpaši aizsargājamo sugu indivīdu un biotopu iznīcināšanu vai bojāšanu”**.

Meža likums (24.02.2000., grozījumi 13.03.2003.). Šī likuma mērķis ir regulēt visu Latvijas mežu ilgtspējīgu apsaimniekošanu, visiem meža īpašniekiem vai tiesiskajiem valdītājiem garantējot vienādas tiesības, īpašumtiesību neaizskaramību un saimnieciskās darbības patstāvību un nosakot vienādus pienākumus.

Meža apsaimniekošanas pasākumi tiek paredzēti meža apsaimniekošanas plānā, kas ir **“dokuments, kurā noteikti konkrētā meža īpašuma vai tiesiskā valdījuma apsaimniekošanas mērķi un paredzētās meža apsaimniekošanas darbības”**. Meža apsaimniekošanas plānus aizsargājamās dabas teritorijās apstiprina Latvijas Republikas Vides ministrija.

MK noteikumi Nr.189 (08.05.2001.) **„Dabas aizsardzības noteikumi meža apsaimniekošanā”** nosaka īpašus nosacījumus mežu apsaimniekošanai.

MK noteikumi Nr.152 (09.04.2002.). **“Noteikumi par koku ciršanu meža zemēs”**.

MK noteikumi Nr.354 (10.10.2000.) **“Meža atjaunošanas noteikumi”**.

MK noteikumi Nr.217. (29.05.2001.) **“Noteikumi par meža aizsardzības pasākumiem un ārkārtas situāciju izsludināšanu mežā”**

MK noteikumi Nr.370 (24.10.2000.) **“Kārtība, kādā aprēķināmi mežam nodarītie zaudējumi”**

Aizsargjoslu likums (05.02.1997., grozījumi 21.02.2002., 19.06.2003) nosaka vides un dabas resursu aizsardzības aizsargjoslu veidus, kuru galvenais uzdevums ir samazināt vai novērst antropogēnās negatīvās iedarbības ietekmi:

„25 - 100 hektārus lielām ūdenstilpēm - ne mazāk kā 100 metrus plata josla, purviem - par 100 hektāriem lielākām platībām — 50 metru josla meža augšanas apstākļu tipos uz sausām, nosusinātām, slapjām minerālaugsnēm un nosusinātām kūdras augsnēm un vismaz 100 metru josla meža augšanas apstākļu tipos uz slapjām kūdras augsnēm.” Palšu purvā vairāki meža nogabali ie ieskaitīti aizsargjoslā gar mitrzemēm. (skat. 11. pielikumu)

Kūdras izstrāde Palšu purvam pieguļošajos kūdras laukos notiek saskaņā ar Likumu **“Par zemes dzīlēm”** (02.05.1996.; grozījumi 11.02.1999.; 07.09.2000.) un MK noteikumi Nr.212 (08.07.1997., grozījumi 08.02.2000., 02.01.2001., 08.04.2003., 14.10.2003.) **“Zemes dzīļu izmantošanas noteikumi”**.

Likuma **„Par dabas resursu nodokli” (Grozījumi 19.12.1996; 06.04.2000; 20.12.2001; 20.11.2003; 07.04.2004)** 11. pants. nosaka, ka:

(1) Nodokļa maksājumus par dabas resursu ieguvī vai vides piesārņošanu, izņemot šā panta trešajā daļā minētos gadījumus, limitos noteiktajos apjomos ieskaita:

- 1) 40 procentus — valsts pamatbudžetā;
- 2) 60 procentus — tās vietējās pašvaldības vides aizsardzības speciālajā budžetā, kuras teritorijā tiek veikta attiecīgā darbība.

Saskaņā ar likuma **„Par dabas resursu nodokli” 1.pielikumu** nodokļa likme kūdrai ir:

Kūdrai ar sadalīšanās pakāpi līdz 20 % (mitrums — 40 %)	tonna	0,13 Ls
Kūdrai ar sadalīšanās pakāpi virs 20 % (mitrums — 40 %)	tonna	0,07 Ls

1.1.1.1.Citu nozaru likumdošanas akti

Medību likums (08.07.2003.)

Zvejniecības likums (12.04.1995., grozījumi 01.10.1997., 29.10.1998., 17.02.2000., 18.10.2001., 19.06.2003., 23.03.2004.)

MK noteikumi Nr.349 (15.09.1998.) **”Licencētās amatierzvejas – makšķerēšanas kārtība LR ūdeņos”** Licencētā makšķerēšana ūdenstilpēs tiek ieviesta pamatojoties uz, kas nosaka zivju resursu aizsardzības un iegūšanas kārtību.

Tūrisma likums (17.09. 1998., grozījumi 07.10.1999., 24.01.2002., 27.02.2003.) nosaka tūrisma nozares uzdevumus, valsts tūrisma politikas mērķus un to realizācijas mehānismus.

“dabas tūrisms ir tūrisma veids, kura mērķis ir izzināt dabu, apskatīt raksturīgas ainavas, biotopus, novērot augus un dzīvniekus dabiskajos apstākļos, kā arī izglītoties dabas aizsardzības jautājumos”

Civillikums 1937, kas atjaunots un stājies spēkā 1992.01.09.

1.1.2. Starptautiskās saistības un Eiropas Savienības noteiktās saistības

Dabas liegums “Palšu purvs” ir *Natura 2000* teritorija un tā iekļaujas Eiropas kopējā aizsargājamo teritoriju tīklā.

Pieņemot nozīmīgus jautājumus, jāievēro Apvienoto Nāciju Organizācijas Eiropas Ekonomikas komisijas 1998. gada 25.jūnija **Orhūsas konvencija** (26.04.2002) par pieeju informācijai, sabiedrības dalību lēmumu pieņemšanā un iespēju griezties tiesu iestādēs saistībā ar vides jautājumiem.

Konvencija par bioloģisko daudzveidību Latvijā pieņemta un apstiprināta ar likumu “Par 1992. gada 5. jūnija Riodežaneiro Konvenciju par bioloģisko daudzveidību” (31.08.1995). Šīs konvencijas uzdevumi ir bioloģiskās daudzveidības saglabāšana un dzīvās dabas ilgtspējīga izmantošana.

Bernes 1979. gada konvencija “**Par Eiropas dzīvās dabas un dabisko dzīvotņu saglabāšanu**” (17.12.1996). Šīs Konvencijas mērķis ir aizsargāt savvaļas floru un faunu un to dabiskās dzīvotnes, īpaši tās sugas un dzīvotnes, kuru aizsardzībai nepieciešama vairāku valstu sadarbība, kā arī veicināt šādu sadarbību. Īpašs uzsvars likts uz apdraudētajām un izzūdošajām sugām, tai skaitā apdraudētajām un izzūdošajām migrējošajām sugām.

Eiropas Savienības Direktīva par sugu un biotopu aizsardzību 92/43/EEC. Direktīvas mērķis ir veicināt bioloģiskās daudzveidības saglabāšanos, veicot dabisko biotopu, faunas un floras aizsardzību. Direktīvas paredz, ka katrai dalībvalstij ir jāizveido aizsargājamo dabas teritoriju tīkls (*NATURA 2000*), kas nodrošinātu direktīvu pielikumos minēto sugu un biotopu adekvātu aizsardzību.

Eiropas Savienības direktīva savvaļas putnu aizsardzībai (79/409/EEC Council Directive on the Conservation of Wild Birds) Direktīva pieprasa aizsargāt un apsaimniekot 1. pielikumā iekļauto savvaļas putnu sugu dzīvotnes (biotopus), lai aizsargātu gan ligzdojošo, gan migrējošo putnu populācijas. Putnu direktīva pieprasa ES dalībvalstīm veidot aizsargājamās teritorijas 1. pielikuma sugām.

1.1.3. Īpašuma tiesības

Palšu purva īpašnieks ir Latvijas valsts un zeme piekrīt LR Zemkopības ministrijai. Teritorija atrodas a/s „VAS “Latvijas Valsts meži”” tiesiskā pārraudzībā. Kopš 1999. gada daļu no Palšu purva dabas liegumam pieguļošajā teritorijā 95,5 ha platībā kūdras ieguvei nomā a/s “Seda”.

1.2. Vispārēja informācija par teritoriju

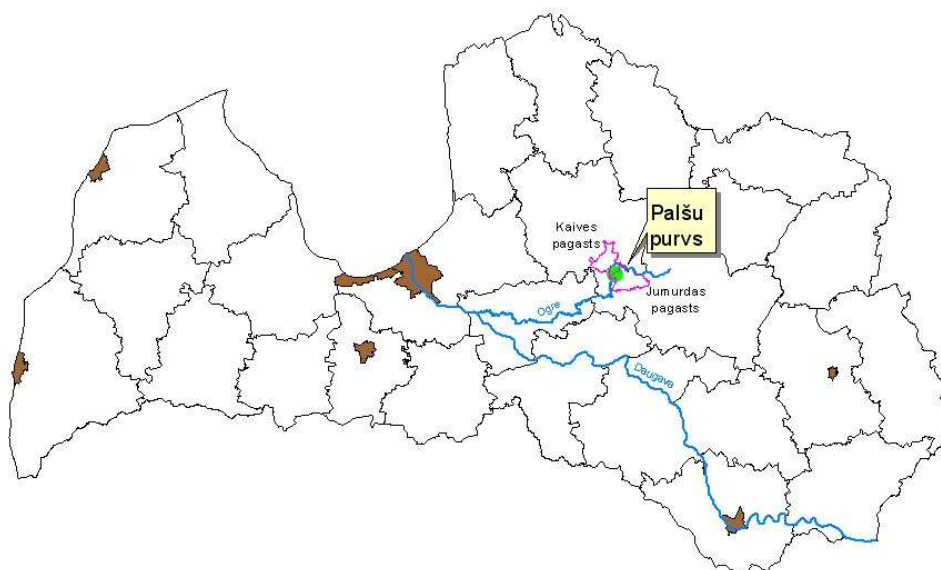
Dabas lieguma platība ir 620,1 ha. Dabas liegums ietver daļu purva, jo Z un R daļā atrodas kūdras ieguves lauku 1. kārtā.

Purva kopējā platība nulles robežās ir 925 ha. (Latvijas PSR kūdras fonds, 1980)

Palšu purvs ir vienīgais šādu apmēru sūnu purvs plašā Latvijas reģionā - Vidzemes centrālajā daļā; purvs ir unikāls ar bagātīgi sastopamajiem akaču kompleksiem.

1.2.1. Atrašanās vieta, ģeogrāfiskās koordinātes

Dabas liegums atrodas Madonas rajona Jumurdas pagastā un Cēsu rajona Kaives pagastā. Piebraukšana purvam ir no Jumurdas puses pa ceļu, kas ved uz kūdras izstrādes platībām.

1. attēls Dabas lieguma "Palšu purvs" atrašanās vietas shēma

Dabas lieguma "Palšu purvs" centra koordinātes: garums: 25°40'52", platums: 56°58'27", LKS_X602196, LKS_Y315761. (Robežu shēma 3. pielikums)

1.2.2. Esošais zonējums

Dabas lieguma teritorijā ir platības ar atšķirīgiem apsaimniekošanas mērķiem. Dabas liegumu raksturojošās vērtības izvietotas nevienmērīgi. Funkcionālais zonējums dabas liegumam līdz šim nav noteikts.

1.2.3. Apsaimniekošanas infrastruktūra

Par dabas lieguma „Palšu purvs” apsaimniekošanu atbildīgs ir zemes īpašnieks vai lietotājs un šajā gadījumā tā ir a/s „VAS “Latvijas Valsts meži””.

Dabas lieguma pārvaldi realizē Cēsu rajona Kaives pagasta pašvaldība un Madonas rajona Jumurdas pagasta pašvaldība. Teritorijas pārvaldi koordinē Vides ministrija.

Dabas aizsardzības pārvalde pārrauga dabas aizsardzības plāna izstrādi un veicina tā ieviešanu, kā arī koordinē aizsardzības un apsaimniekošanas pasākumus, kamēr tās pārvaldes nodrošināšanai nav izveidota atsevišķa administrācija.

Dabas lieguma aizsardzības un izmantošanas noteikumu ievērošanas valsts kontroli īsteno Madonas un Valmieras reģionālās vides pārvaldes un Vides valsts inspekcija.

Normatīvo aktu, kuri regulē meža apsaimniekošanu, izmantošanu un ievērošanu uzrauga Cēsu virsmežniecības Vecpiebalgas mežniecība un Madonas virsmežniecības Ērgļu mežniecība.

1.2.4. Aizsardzības un apsaimniekošanas īsa vēsture

1965. gadā veikta purva izpēte un izprojektēta (Valsts meliorācijas projektēšanas institūts) kūdras ieguves 1. kārtā. 95,5 ha platībā.

1969. gadā Madonas PMK uzsāka kūdras ieguvu.

1978. gadā tika izprojektēts kūdras ieguves 2. kārtas plāns 243 ha platībā. Tomēr kūdras izstrāde šajā daļā nav uzsākta.

1987. gadā izgatavots (institūts “Meliorprojekts”) pakaišu kūdras ieguves objekta inventarizācijas plāns.

Līdz 1988. gadam tika saražots 154,7 tūkst. t. pakaišu frēzkūdras. Astoņdesmito gadu beigās pieprasījums pēc pakaišu frēzkūdras samazinājās un deviņdesmito gadu sākumā tās ražošana tika pārtraukta.

1992. gadā Valsts Meliorācijas projektēšanas institūts sagatavoja kūdras ieguves 2. kārtas projektu, kur paredzēts izstrādāt 73,6 ha.

1996. gadā Latvijas Dabas Fonds veic purva inventarizāciju.

1997. gada 28. oktobrī Cēsu valsts virsmežniecība saskaņo dabas lieguma robežas Kaives pagasta teritorijā.

1997. gada 25. novembrī Cēsu valsts virsmežniecība saskaņo dabas lieguma robežas Jumurdas pagasta teritorijā.

1998. gada 30. aprīlī noslēgts a/s “Seda” un Cēsu virsmežniecības zemes nomas līgums par 243 ha lielas purva platības nomu.

1998. gada 13. jūlijā a/s “Seda” iesniedz iesniegumu par kūdras ieguves atsākšanu visā Palšu purva platībā.

1999. gada 31. martā Valsts ģeoloģijas dienests izsludina konkursu kūdras ieguvei Palšu purvā.

1999. gada 15. jūnijā izveidots dabas liegums “Palšu purvs” saskaņā ar Latvijas Republikas Ministru kabineta Noteikumiem Nr. 212 par dabas liegumiem.

1999. gada 5. jūlijā notiek konkurss kūdras ieguvei Palšu purvā, kurā uzvar a/s “Seda” un iegūst tiesības uz jau izstrādātajām platībām 95,5 ha platībā.

2000. gada 6. oktobrī Teiču dabas rezervāta speciālisti veic ekspedīciju uz Palšu purvu, lai iepazītos ar kūdras ieguves situāciju un ietekmi uz vides daudzveidību.

2001.- 2003. gados *Emerald/NATURA 2000* projekta ietvaros teritorijā veikta sugu un biotopu inventarizācija. (LVA, 2004)

2004. gada 17. jūnijā notiek informatīvā sanāksme par dabas lieguma “Palšu purvs” dabas aizsardzības plāna izstrādi.

2004. gada augustā purvu apseko hidroloģijas eksperti P. Zālītis un A. Indriksons, floras un biotopu eksperte B. Bamberga un ornitologs A. Avotiņš.

Balstoties uz ekspertu slēdzieniem un spēkā esošo likumdošanu, plāna izstrādes gaitā tika pieņemts lēmums aizliegt kūdras ieguvi dabas lieguma (Natura 2000) teritorijā un uzsākt apsaimniekošanas darbības, lai veicinātu dabiskā purva atjaunošanās procesu.

1.2.5. Kultūrvēsturiskais raksturojums

Teritorijai īpašas kultūrvēsturiskās vērtības nepiemīt.

1.2.6. Kartogrāfiskais materiāls

Dabas aizsardzības plāna izstrādei tika izmantots A/S VAS “Latvijas Valsts meži” un SIA “Latvijas mežu ierīcība” kartogrāfiskais materiāls. Izmantots arī Valsts zemes dienesta ortofoto mērogā 1:10000. Reljefa kartei izmantots PSRS ģenštāba karte.

1.3. Teritorijas fiziski - ģeogrāfiskais raksturojums

1.3.1. Klimats

Vidzemes augstienes klimatam raksturīgas zemas janvāra (-6) un jūlija (+16,5) temperatūras, liels nokrišņu daudzums (750 mm) un apmākušos dienu skaits, ziemā - bieža sniega sega. Bez sala periods - 120 - 135 dienas. (Rudovics A., Rudovica T., 1996)

Jumurdas pagasts atrodas Augšogres pazeminājuma teritorijā, kuram ir Vidzemes augstienei raksturīgs klimats. Gada vidējā temperatūra 4,7 C, janvāra vid.t. – 7 C, jūlija 16,5 C. Bez sala periods ne vairāk kā 120 dienu. (Jumurdas pag., 2000)

1.3.2. Ģeoloģija, ģeomorfoloģija

Dabas liegums atrodas Vidzemes augstienes Augšgaujās un Augšogres pazeminājumā. (Rudovics A., Rudovica T., 1996)

Teritorijas reljefs veidojies kvartāra pēdējā – Baltijas apledošanas ledāja segas darbības ietekmē (pirms 50 000 līdz 12 000 gadiem).

Kvartāra segas biezums 40 – 60 m. Zem kvartāra nogulumu segas ģeoloģisko uzbūvi veido Augšdevonas, franas stāva Ogres svītas smilšakmeņi, dolomītmerģeļi, ģipši. (Jumurdas pag., 2000)

Purva kupols atrodas 197,9 m.v.j.l. (topogrāfiskā karte atrodas 4. pielikumā)

Purva kopējā platība nulles robežās ir 925 ha, bet rūpnieciski izmantojamā dziļuma (0,9 m) robežās 769 ha. Kūdras iegulas maksimālais dziļums sasniedz 8 m, bet vidēji tas ir 3,6 m. Kopējie kūdras krājumi pie nosacītā mitruma 40% ir 3180 tūkst. t. Mazsadalījušās kūdras krājumi ir 1531 tūkst. t. (Latvijas PSR kūdras fonds, 1980)

1.3.3. Hidroloģija

Purva teritorija ietilpst Ogres upes baseinā.

Ieprojektētajā 2. kūdras izstrādes teritorijā 243 ha platībā izrakti pioniergrāvji, kas veicina strauju šīs purva daļas nosusināšanos. Dabas lieguma hidrogrāfiskā shēma atrodas 10. pielikumā

Palšu purvs atrodas Ogres upes ielokā. Iespējams, ka to var izskaidrot kā upes nespēju šķērsot šo teritoriju. Tas norāda uz šīs teritorijas ģeoloģisko savdabību. Palšu purvs veidojies, aizaugot sekliem virsūdeņiem (Nomals, 1943), kuru pamatā ir ūdeni nefiltrējošs glejs. Pašreizējais kūdras slāņa maksimālais dziļums ir 8 m, kas norāda, ka pārpurvošanās sākusies drīz vien pēc ledus laikmeta izbeigšanās. Purva virsas dominējošais augstums ir 195 m.v.j.l., un šis purvs ir unikāla savrupiene visā novadā.

Palšu purvs pieskaitāms klasiskiem augstajiem (oligotrofiem) purviem, kura ūdens krājumi papildinās vienīgi no atmosfēras nokrišņiem, un arī pēc tā hidrotehniskās meliorācijas purvs nav piemērots tā transformēšanai par meža ekosistēmu minerālo barības vielu trūkuma sakarā. Visi kūdras agroķīmiskie rādītāji: pelnu procents, P₂O₅, K₂O, CaO, MgO un bāzu piesātinājums strauji samazinās līdz ar kūdras attālināšanos no minerālās grunts purva pamatā (1. tabula).

1. tabula

Palšu purva kūdras agroķīmiskais raksturojums dažādos attālumos no minerālās grunts pamata (Залитс, 1983)

Attālums no grunts, cm	Pelni	P ₂ O ₅	K ₂ O	CaO	MgO	Bāzu piesātinājums, mg ekv.
	%					
50	7.3	0.020	0.40	4.0	2.8	115
100	4.2	0.016	0.19	1.1	1.0	66
200	2.5	0.009	0.17	0.9	0.6	50
300	2.3	0.006	0.18	0.5	0.6	44
400	2.1	0.006	0.19	0.5	0.8	33
450	2.2	0.005	0.17	0.7	0.5	32
480	2.0	0.008	0.20	0.8	0.3	26

Līdzīgu sakarību ilustrē arī P.Nomala (1943) veiktais kūdras raksturojums. Piemēram, minerālvielu procents sausnē, to izžāvējot pie 105°C 1.0 m dziļumā ir tikai 1.07, bet 8.0 m dziļumā tas palielinās līdz 2.32 (Nomals, 1943).

Ķīmiskie rādītāji, saprotams, dažādās paraugu ņemšanas vietās mainās, kas atspoguļojas arī purva augu sabiedrībās, tomēr visam purvam kopīgs ir:

- 1) minerālvielu pieplūde ar atmosfēras nokrišņiem;
- 2) purva vājā drenētība;
- 3) kūdras slāņa lielā ūdensietilpība.

Visi šie rādītāji ir savstarpēji saistīti, un purva hidroloģiskais režīms vienmēr būs atkarīgs no meteoroloģiskajiem apstākļiem: sausās vasarās kūdras augšējais slānis pārkalts (kapilārā pacelšanās nepārsniedz 10 cm), bet slapjās vasarās – pārplūdis.

Kūdras slāņa vājā drenētība izriet no ūdens filtrācijas koeficienta atšķirīgos dziļumos: kūdras slāņa pašā virspusē pēc sniega nokušanas vai ekstrēmi slapjās vasarās ūdens plūsma nereti sasniedz 200 m diennaktī, taču jau 1.0 m dziļumā filtrācijas koeficients ir tikai 2 cm diennaktī.

Kūdras drenētību, kas nosaka arī tās aerāciju un līdz ar to purva fitocenozes struktūru, ietekmē ne tikai ūdens plūsmas ātrums, bet arī kūdras ūdens atdeve jeb gravitācijas spēku ietekmē plūstošā ūdens apjoms. Mūsu novērojumu rezultātus par kūdras ūdens atdevi raksturo šādi rādītāji (2. tabula):

2. tabula

Kūdras ūdens atdeves rādītāji

Kūdras slāņa dziļums no purva virsmas, H, cm	10	20	30	40	50	60	70	80	90	100
Ūdens atdeve, μ	0.12	0.10	0.08	0.07	0.06	0.06	0.06	0.06	0.06	0.06

Dati liecina, ka jau nelielā dziļumā kūdrā ir visai maz ūdens, kas pārvietojas gravitācijas spēku ietekmē: jau 50 cm dziļumā no 1 dm³ (1000 cm³) ar ūdeni piesātinātas kūdras (kūdra ilgu laiku atrodas zem gruntsūdens līmeņa) iztek tikai 60 cm³ ūdens. Tas viss neraugoties uz to, ka pašlaik purvā akumulēti milzīgi ūdens krājumi W, mm, kas mainās, izmainoties purva gruntsūdens līmenim H, cm. Vienu metru biezā augšējā kūdras slānī:

$$W = 930 - 0.016 H^2 - 0.893 H$$

Tas nozīmē, ka vietās, kur gruntsūdens līmenis sasniedz purva virsmu (H=0), 1 m³ kūdras satur 930 l ūdens, un blīvi jo blīvi saspiežot izžāvēto kūdru, no 1 m bieza slāņa paliks tikai 7 cm.

Augstāk minētie rādītāji izmantoti, lai novērtētu pašreizējās kūdras izstrādes un plānotās otrās kārtas pasākumu ietekmi uz purva hidroloģisko režīmu un ekosistēmu kopumā.

Prof. Jāņa Valtera slēdzieni un secinājumi par Pašļu purva hidroloģiju pievienoti 13. pielikumā.

1.3.4. Augsnes

Augstajos sūnu purvos anaerobos un purvainos apstākļos veidojas kūdras horizonts. Tā kā nesadalījušā detrita slānis ir biezāks par 50 cm, zem šī līmeņa esošo slāni uzskata par organisko cilmiezi. Augstā purva kūdrai raksturīgi sfagni, purva vaivariņš, spilvas un parastā priede. (Liepa I., Mauriņš A., Vimba E., 1991)

1.4. Teritorijas bioloģiskais raksturojums

2000. gadā, pamatojoties uz Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas lūgumu apsekot dabas lieguma teritoriju, Teiču dabas rezervāta speciālisti ornitologs Andris Avotiņš un botāniķe Vija Kreile apsekoja dabas liegumu.

Pašļu purvs ir vienīgais šādu apmēru sūnu purvs plašā Latvijas reģionā - Vidzemes centrālajā daļā; purvs ir unikāls ar bagātīgi sastopamajiem akaču kompleksiem. Jāpiezīmē, ka iepriekš veiktā nosusināšana (pioniergrāvji) pašreiz maz ietekmējusi bioloģisko daudzveidību liegumā (situācija nav būtiski mainījiesies laika posmā starp apmeklējumiem 1996. un 2000. gados). Tomēr notece pa grāvjiem radīs būtisku degradāciju nākošajos 10-15 gados (izzūšana, priežu straujš pieaugums). To veicina arī ūdens noteces paātrināšanās pa novadgrāvjiem uz robežas starp liegumu un apgūtajiem kūdras laukiem līdz ar kūdras ieguves atjaunošanu. (Teiču dabas rezervāts, 2000)

2001.- 2003. gados *Emerald/NATURA 2000* projekta ietvaros teritorijā veikta sugu un biotopu inventarizācija. (LVA, 2004) Sugu un biotopu inventarizāciju veica Baiba Bambe.

2004. gada augustā purvu apseko hidroloģijas eksperti Pēteris Zālītis un Aigars Indriksons, floras un biotopu eksperte Baiba Bambe un ornitologs Andris Avotiņš.

Inventarizāciju rezultātā dabas liegumā atrastas vairākas retās un aizsargājamās sugas, kuru saraksti šeit iegūti no Latvijas vides aģentūras datu bāzes.

1.4.1. Flora

Paļšu purvā konstatētas vairākas retas augu sugas: *Trichophorum caespitosum* - ciņu mazmeldrs (vienīgā atradne Centrālvidzemes ģeobotāniskajā rajonā), *Dactylorhiza baltica* - Baltijas dzegužpirkstīte, *Dactylorhiza. incarnata* - stāvlapu dzegužpirkstīte, *Epipactis palustris* - purva dzeguzene, *Calypogeia sphagnicola* - sfagnu somenīte. (Teiču dabas rezervāts, 2000)

3.tabula

Paļšu purva aizsargājamās vaskulāro augu un sūnu sugas

Latīniskais nosaukums	Latviskais nosaukums	SG	ĪAS	MIK	BK
Vaskulārie augi					
<i>Dactylorhiza incarnata</i>	Stāvlapu dzegužpirkstīte	4	+		
<i>Huperzia selago</i>	Apdzira	4	+		
<i>Lycopodium annotinum</i>	Gada staipeknis	4	+		
<i>Lycopodium clavatum</i>	Vāļišu staipeknis	4	+		
<i>Trichophorum caespitosum</i>	Ciņu mazmeldrs	3	+		
Sūnas					
<i>Anastrophyllum hellerianum</i>	Hellera ķīllape		+	+	
<i>Calypogeia sphagnicola</i>	Sfagnu somenīte		+		
<i>Leucobryum glaucum</i>	Zilganā baltsamtīte				+
<i>Lophozia ascendens</i>	Astīšu smaillape		+	+	

SG - Latvijas Sarkanās grāmatas suga, kategorija

ĪAS - Latvijas īpaši aizsargājamā suga, pielikums 14.11.2000. MK not. Nr. 396

MIK - Latvijas īpaši aizsargājamā suga, kam jāveido mikroliegumi, pielikums 30.01.2001. MK not. Nr. 45

BK - Bernes konvencijas īpaši aizsargājamā suga

Pētījumi veikti 12.06.1996., kā arī 22. un 29.07.2004. Atzīmētas 57 vaskulāro augu un 51 sūnu suga (skat. 1. pielikumu). Konstatētas vairākas retās un aizsargājamās sugas (tabulā Nr. 3).

1996. gadā purva daļā, kur paredzēta kūdras ieguves 2. kārtā, konstatēta aizsargājama augu suga ciņu mazmeldrs *Trichophorum caespitosum*. Tā ir šīs sugas vienīgā atradne Centrālvidzemē. Suga reti sastopama Latvijas R un Z daļā. Tās biotops ir sūnu un pārejas purvi. 1996. gadā šeit konstatēta arī aizsargājama orhideja stāvlapu dzegužpirkstīte *Dactylorhiza incarnata*. Arī šī suga atkārtoti netika atrasta, iespējams, kūdras ieguves rezultātā tā mehāniski iznīcināta, jo bija sastopama līdzās ceļam, kas ved uz pašreizējo kūdras ieguves vietu.

Šo un citu reto un aizsargājamo augu sugu dzīves vides atjaunošanai ieteicama ūdens līmeņa paaugstināšana kūdras ieguves 2. kārtas kādreiz plānotajā rajonā. Tagad šeit sausākajās vietās konstatētas purvam netipiskas meža augu sugas: apdzira *Huperzia selago*, gada staipeknis *Lycopodium annotinum*, kā arī pļavu sugas: parastā smilga *Agrostis tenuis*, slotiņu ciesa *Calamagrostis epigeios*, žibulītis *Euphrasia* sp. u.c.

Dabiskā sūnu purvā nelielā daudzumā konstatēta aizsargājama aknu sūnu suga sfagnu somenīte *Calypogeia sphagnicola* – ciņu-lāmu kompleksā kopā ar iesarkano un brūno sfagnu

Sphagnum rubellum, *S. fuscum* un gludlapu mīliju *Mylia anomala*. Dziļās sūnu purva lāmās atzīmēta arī reta sfagnu suga lielais sfagns *Sphagnum majus*. Sūnu purva ciņos sastopama reta suga sūnu suga sfagnu polija *Pohlia sphagnicola*.

Sūnu purva nomalē atzīmētas vairākas retās un aizsargājamās sūnu sugas: aknu sūnas Hellera ķīļlape *Anastrophyllum hellerianum* un astīšu smaillape *Lophozia ascendens* – šaurlapju kūdrenī un zaļsūna zilganā baltsamtīte *Leucobryum glaucum* – purvājā. Šīm sugām nepieciešama mitra vide, bet pirmajām divām arī skujkoku kritalu kontinuitāte. *Anastrophyllum hellerianum* – sastopama vecos, mitros un ēnainos mežos un sūna ir ļoti sīka un jūtīga pret sausumu, tādēļ tai nepieciešamas lielas kritalas, kas ilgstoši saglabā mitrumu. *Leucobryum glaucum* - sastopama gan sausos, gan mitros mežos, bet tā kā šī suga Latvijas austrumu daļā retāk sastopama, tās nozīme, kā indikatorsugai, palielinās.

1.4.2. Fauna

1.4.2.1. Putni

Īpaši aizsargājamām un retām sugām bagātā putnu fauna kalpoja kā nozīmīgs apstāklis dabas lieguma „Palšu purvs” izveidošanai. Tomēr, izvērtējot putnu un citu dabas vērtību nozīmību, papildus jāņem vērā arī ģeogrāfiskais apstāklis. Palšu purvs ir lielākais purvu komplekss Vidzemes Centrālās augstienes ģeobotāniskajā rajonā un ir vienīgais šāda veida biotops plašā apkārtnē. Līdz ar to, tā ir arī vienīgā vairāku putnu sugu ligzdošanas vieta plašā apkārtnē. Tas visai nozīmīgs arī kā vairāku caurceļojošo putnu sugu apstāšanās un atpūtas vieta. Degradējot dabisko vidi Palšu purvā, tiks izjaukta vēsturiski veidojušies migrācijas ceļi un ietekmēta putnu sabiedrība plašākā reģionā.

Purvā (tai skaitā II kārtas "Darba projekta" aptvertajās platībās) sastopamas vairākas putnu sugas, kuras ir aizsargājamās. Vairākas sugas no tām minētas Bernes konvencijas 2. pielikumā: purva tilbīte *Tringa glareola* (ligzdo 6-10 pāri), purva piekūns *Falco columbarius*, pelēkā dzērve *Grus grus* (ligzdo 2 -3 pāri), upes tārtiņš *Charadrius dubius*, meža tilbīte *Tringa ochropus*, vakarlēpis *Caprimulgus europaeus*, dzeltenā cielava *Motacilla flava*, lielā čakste *Lanius excubitor* un vairākas citas putnu sugas. Šajā pielikumā (Latvija ratificējusi ar "Likumu par 1979.gada Bernes konvenciju par Eiropas dzīvās dabas un dabisko dzīvotņu aizsardzību"; savukārt likumā "Par vides aizsardzību" 61. pantā noteikta kārtība, kādā LR teritorijā piemērojami starptautisko līgumu noteikumi) minēto sugu ligzdošanas vietas iznīcināt nedrīkst, atbilstoši arī "Sugu un biotopu aizsardzības likuma" 11. pantam. Purvā bez minētajām konstatētas arī vairākas citas retas un aizsargājamās putnu sugas (tai skaitā tādas, kas minētas MK noteikumu projektos "Īpaši aizsargājamo un ierobežoti izmantojamo sugu saraksti", "Zaudējumu atlīdzības apmēri par īpaši aizsargājamo sugu indivīdu nogalināšanu vai ievainošanu un īpaši aizsargājamo biotopu iznīcināšanu vai bojāšanu" un tiks aizsargātas saskaņā ar "Sugu un biotopu aizsardzības likuma" 4.pantu): dzeltenais tārtiņš *Pluvialis apricaria* (ligzdo 5-6 pāri), ķīvīte *Vanellus vanellus* (vairāk kā 6 pāri), lietuvainis *Numenius phaeopus* (vismaz 2 pāri), rubenis *Tetrao tetrix*, kajaks *Larus canus* (3-5 pāri), caurceļošanas laikā uzturas baltpieres zosis *Anser albifrons* (2000.10.06. sastapti līdz 200 īpatņiem). Vairākas dabas liegumā sastopamās putnu sugas ietvertas ES Putnu direktīvas 79/409/EEC 1. pielikumā kā tādas, kurām veidojamas īpaši aizsargājamās dabas teritorijas: pelēkā dzērve, dzeltenais tārtiņš, purva tilbīte, purva piekūns, mežirbe *Bonasa bonasia*, rubenis, vakarlēpis, brūnā čakste *Lanius collurio*. (Teiču dabas rezervāts, 2000)

Rubeņa *Tetrao tetrix* aizsardzības plānā Palšu purvs minēta teritoriju vidū, kur kūdras izstrāde tiešā dabas lieguma tuvumā apdraud purva biotopu, kā rubeņu dzīves vietu. (LOB, 2003)

Detalizēts aizsargājamo putnu sugu saraksts un to atrašanās vietas atrodas 2. pielikumā.

Purvs.

Kā ligzdotāji dominē koku čipste *Anthus trivialis*, klajākajās vietās arī pļavu čipste *A. pratensis*, priedēm apaugošākajās vietās visai liels žubītes *Fringilla coelebs* blīvums. Citas sugas, kas konstatētas lielākā skaitā – dzeltenā cielava *Motacilla flava* (1996.g. novērtēts, ka kopā purvā 15- 20 pāri, kas ir īpaši liels blīvums šai sugai; 2004. g. neizdevās konstatēt nevienu), dzeguze *Cuculus canorus*, vālodze *Oriolus oriolus*, vītītis *Phylloscopus trochilus*.

No īpaši aizsargājamām sugām šajā biotopā ligzdo gandrīz visas nākošajā nodaļā uzskaitītās, īpaši purva tilbīte, dzeltenais tārtiņš, vakarlēpis, rubenis, ķīvīte, lietuvainis, lielā čakste.

Degradēts purvs (g.k. atbilst liegumā ietilpstošajiem daļēji sagatavotiem kūdras ieguves laukiem, bet ietver arī pagaidām nelielu purva centrālo daļu ap šiem laukiem, kā arī apaugušās joslas ap ceļiem).

Dominē koku čipste un lukstu čakstīte *Saxicola rubetra*, klajākās vietās arī lauku cīrulis *Alauda arvensis*, pļavu čipste. Citas sugas, kas konstatētas lielākā skaitā – žubīte, vītītis, baltā cielava *Motacilla alba*.

No īpaši aizsargājamām sugām šajā biotopā ligzdo brūnā čakste, vakarlēpis, rubenis, konstatēti arī purva tilbīte, dzeltenais tārtiņš, lietuvainis (tikai 1996.g.).

2. attēls. Upes tārtiņš A. Avotiņa foto

Upes tārtiņi vēl 1996.g. regulāri ligzdoja gar dabas lieguma robežu - ceļa uzbērums. Skaitis mazinājies vai suga izzudusi aizaugšanas un kūdras ieguves atsākšanas rezultātā.

3. attēls. Dzeltenais tārtiņš A. Avotiņa foto

Apmēram 1 % no Latvijas dzelteni tārtiņu populācijas vēl ligzdo DL „Palšu purvs”.

Mežs.

Dominē vītītis, svirlītis *Phylloscopus sibilatrix*, koku čipste; bagātīgs citu sugu klāsts. No īpaši aizsargājamām sugām šajā biotopā ligzdo mednis, melnā dzilna, vakarlēpis.

Bezmugurkaulnieki

Dabas lieguma teritorijā purva dienvidu daļā konstatētas 2 aizsargājamas spāru sugas. Aizsargājamās spāru sugas *Emerald* projekta ietvaros 2001. gada 11. jūlijā konstatējuši Mārtiņš Kalniņš un Sandra Ikaunieca Paļšu purva dienvidu daļā.

4.tabula

Aizsargājamās bezmugurkaulnieku sugas dabas liegumā "Paļšu purvs"

Nosaukums	Latīn. nosaukums	SG	ES	BK	ĪAS	MIK	Citas konvencijas
Zaļā upjuspāre	Ophiogomphus cecilia (Fourc.)	3	HD II;IV	II	+		
Raibgalvas purvuspāre	Leucorrhinia albifrons (Burmeister)		HD IV	II	+		

(LVA, 2004)

SG - Latvijas Sarkanās grāmatas suga, kategorija

ĪAS - Latvijas īpaši aizsargājamā suga, pielikums 14.11.2000. MK not. Nr. 396

MIK - Latvijas īpaši aizsargājamā suga, kam jāveido mikroliegumi, pielikums 30.01.2001. MK not. Nr. 45

BK - Bernes konvencijas īpaši aizsargājamā suga

ES - Eiropas Savienības Sugu un biotopu direktīva

Zīdītāji

Dabas lieguma teritorijā lielie zīdītājdzīvnieki patstāvīgi neuzturas. Dzīvnieki purvu pārsvarā izmanto šķērsošanai. Dabas lieguma teritorijā ir sastopami aļņi, bet tie vairāk uzturas purva malās, kas ir uz dabas lieguma robežas. Latvijas Vides Aģentūras datu bāzē pieminēts, ka purvā konstatēts vilks. Precīzus datus būtu iespējams iegūt tikai ziemā uzskaitot zvēru pēdas.

5.tabula

Aizsargājamās dzīvnieku sugas dabas liegumā "Paļšu purvs"

Nosaukums	Latīn. nosaukums	SG	ES	BK	ĪAS	MIK	Citas konvencijas
Vilks	Canis lupus L.		HD II,IV;V	II	+		

(LVA, 2004)

SG - Latvijas Sarkanās grāmatas suga, kategorija

ĪAS - Latvijas īpaši aizsargājamā suga, pielikums 14.11.2000. MK not. Nr. 396

MIK - Latvijas īpaši aizsargājamā suga, kam jāveido mikroliegumi, pielikums 30.01.2001. MK not. Nr. 45

BK - Bernes konvencijas īpaši aizsargājamā suga

ES - Eiropas Savienības Sugu un biotopu direktīva

1.4.3. Biotopi

Rietumu tipa augstais purvs ar ciņu mazmeldru *Trichophorum cespitosum*. Distrofi ezeri. Purvaini priežu meži.(LVA, 2004)

Purva daļa atbilst ES Sugu un Biotopu Direktīvas prioritāri aizsargājamam biotopam "neskartas augstais purvs", citas daļas aizsargājamiem biotopiem "pārejas purvi un slīkšņas", "ieplakas purvos ar *Rhynchosporion* veģetāciju" un "degradēti augstie purvi, kas spēj atjaunoties".(Teiču dabas rezervāts, 2000)

Dabas lieguma lielāko daļu - 90 % sastāda augstie sūnu purvi ar distrofiem ezeriem. 10 % platību aizņem purvaini priežu meži. (LVA, 2004)

Meži pārsvarā ir priežu tīraudzes purvāja augšanas apstākļu tipā (Pv) ar ļoti nelielu bērzu un egļu piejaukumu. Pēc inventarizācijas datiem priežu audzes sastāda 96,5 % no visām mežaudzēm. Vidējais audžu vecums ir 93 gadi, kas varētu būt arī ne pārāk precīzs vērtējums,

jo priedēm vajadzētu būt vecākām. Vērtējot mežaudžu sadalījumu pa augšanas apstākļu tipu grupām vislielāko daļu sastāda purvaini – 75 %, susinātie tipi aizņem 18 % un sausieņi ~ 2%.

Dabas lieguma mežaudžu plāns ievietots 8. pielikumā.

Dabas lieguma teritorijā veikta biotopu kartēšana (5. pielikumu) un izdalīti vairāki ES nozīmes biotopi, kas izdalīti saskaņā ar Eiropas Padomes 1992. gada 21. maija direktīvas “Par dabīgo biotopu, savvaļas augu un dzīvnieku sugu aizsardzību” I pielikumu. Biotopu sadalījums attēlots 6. tabulā. Distrofie purva ezeri ieskaitīti neskarto augsto purvu daļas platībā.

6. tabula

Dabas lieguma “Pašu purvs” Eiropas nozīmes biotopu platību sadalījums

Biotopa nosaukums	Biotopa kods	Platība ha	Platība %
Neskarti augstie purvi, distrofi ezeri	7110*, 3160	330,8	53,2
Degradēti augstie purvi, kuros iespējama vai noris dabiskā atjaunošanās	7120	212,1	34,1
Purvaini meži	91D0*	65,3	10,5
Boreālie meži	9010*	13,8	2,2
Ieplakas purvos	7150	-	-

* Eiropas nozīmes prioritārie biotopi

Neskarti augstie purvi (7110*) un distrofi ezeri (3160)

Atrodas dabas lieguma centrālajā un rietumu daļā. Notiek aktīva sfagnu kūdras veidošanās. Dabiskais sūnu purvs ar ciņu-lāmu un grēdu-ezeriņu kompleksu tiek apskatīts kopā.

Sūnu purvs ar līdz 3 m augstām priedēm. Ciņu-lāmu komplekss ar neregulārām lāmām.

Dabisko purva ezeriņi ar sarkanbrūnu ūdens krāsu kūdras un humusskābju dēļ.

Ezeriņu krastos dominē parastais baltmeldrs *Rhynchospora alba*, lācene *Rubus chamaemorus*, lielā dzērvene *Oxycoccus palustris*, melnā vistene *Empetrum nigrum*; sūnu stāvā brūnais, Magelāna un īsmailes sfagns *Sphagnum fuscum*, *S. magellanicum*, *S. fallax*.

Ciņos dominē sila virsis *Calluna vulgaris*, brūnais un iesarkanais sfagns *Sphagnum fuscum*, *S. rubellum*.

Lāmās dominē parastais baltmeldrs *Rhynchospora alba*, garsmailes sfagns *Sphagnum cuspidatum*.

Zemsedzē dominē melnā vistene *Empetrum nigrum*, purva vaivariņš *Ledum palustre*, brūnais sfagns *Sphagnum fuscum*.

Dabisks sūnu purvs ar ciņu-lāmu un grēdu-ezeriņu kompleksu. Lāmās dominē parastais baltmeldrs *Rhynchospora alba*, polijlapu andromeda *Andromeda polifolia*, purva šeihcērija *Scheuchzeria palustris*, garsmailes sfagns *Sphagnum cuspidatum*, slapjākajās vietās dūkstu grīslis *Carex limosa*.

Ļoti slapjas, dabiskas sūnu purva lāmas. Dominē dūkstu grīslis *Carex limosa* un lielais sfagns *Sphagnum majus*.

Klajš sūnu purva slīkšņu komplekss ar retām grēdām. Slīkšņās dominē dūkstu grīslis *Carex limosa*, purva šeihcērija *Scheuchzeria palustris*, garsmailes sfagns *Sphagnum cuspidatum*, uz grēdām polijlapu andromeda *Andromeda polifolia*, makstainā spilve *Eriophorum vaginatum*, brūnais un iesarkanais sfagns *Sphagnum fuscum*, *S. rubellum*.

Ieplakas purvos (7150)

Ieplakas sūnu purvos, kuros atsedzas kūdra. Ieplaku veidošanos veicina ūdens sūkšanās radītā erozija purva nogāzē. Šādās vietās veidojas pioniersabiedrības ar stabilu sugu sastāvu.

Ciņu-lāmu-ezeriņu komplekss ar vietām atsegto kūdru. Priedes retas, līdz 2 m H.

Ciņi: sila virsis *Calluna vulgaris*, iesarkanais sfagns *Sphagnum rubellum*.

Lāmas: parastais baltmeldrs *Rhynchospora alba*, garsmailes sfagns *Sphagnum*

cuspidatum.

Degradēti augstie purvi, kuros iespējama vai noris dabiskā atjaunošanās (7120)

Pēc nosusināšanas novērota virskārtas izzūšana un izmainīts sugu sastāvs. Kūdras veidošanās vairs nenoris

Lāmas ar nosusināšanās pazīmēm, tomēr saglabājusies samērā dabiska purva ekosistēma.

Dienvidu daļā vecas kūdras ieguves vietas, kur notiek purva sugu – parastā baltmeldra *Rhynchospora alba*, polijlapu andromedas *Andromeda polifolia*, makstainās spilves *Eriophorum vaginatum*, garsmailes sfagna un iesarkanā sfagna *Sphagnum cuspidatum*, *S. rubellum* – dabiska atjaunošanās. Starp kūdras rakumiem – sauss priežu-vaivariņu purvājs, priedes līdz 10 m H.

Purvaini meži (91D0*)

Priežu purvājs ar vairākiem purva ezeriņiem. Priežu augstums līdz 10 m, caurmērs līdz 24 cm. Zemsedzē dominē purva vaivariņš *Ledum palustre*, zilene *Vaccinium uliginosum*, sūnu stāvā smaillapu sfagns *Sphagnum capillifolium*, Šrēbera rūsaine *Pleurozium schreberi*.

Priežu purvājs sūnu purva A nomalē. Priedes ap 40 gadus vecas, augstums līdz 15 m.

Zemsedzē dominē zilene *Vaccinium uliginosum*, purva vaivariņš *Ledum palustre*, sūnu stāvā Magelāna sfagns *Sphagnum magellanicum*, smaillapu sfagns *Sphagnum capillifolium*.

Priežu purvājā atzīmēta reta sūnu suga zilganā baltsamfīte *Leucobryum glaucum* – ciņa nogāzē kopā ar zilēni, melleni, Šrēbera rūsaini *Pleurozium schreberi*, nokarvācelīšu poliju *Pohlia nutans*.

Priežu purvājs, kur notiek priedes dabiskā atjaunošanās laucēs. Sastopamas dabisko meža biotopu struktūras – dobumaini vecu priežu stumbeņi.

Boreālie meži (9010*)

Purva nomalē sūnu purvs robežojas ar jauktu koku šaurlapju kūdreni, kur konstatētas dabisko meža biotopu struktūras – kritālas dažādās sadalīšanās pakāpēs un dabisko meža biotopu speciālās sugas – aknu sūnas Hellera ķīļlape *Anastrophyllum hellerianum* un astīšu smaillape *Lophozia ascendens* (uz skujkoku kritālām mitrā vidē).

1.5. Teritorijas sociālekonomiskais raksturojums

1.5.1. Demogrāfiskā analīze

Palšu purvs atrodas divu rajonu un divu pagastu teritorijā: Cēsu rajona Kaives pagastā un Madonas rajona Jumurdas pagastā.

Jumurdas pagastā dzīvo 404 iedzīvotāji (31.08.2004.) t.sk. 196 darbspējīgā vecumā, 130 pensionāri, 78 bērni. Pagastā ir 80 nodarbināto un 14 reģistrēto bezdarbnieku. Palšu purvā regulārs darbs ir 2 cilvēkiem. Pa vasarām tiek pieņemti līdz 6 papildus darbiniekiem uz sezonāliem darbiem. No vietējiem iedzīvotājiem tie pārsvarā ir skolēni. Pārējie darbinieki tiek vesti pārsvarā no Ērgļiem.

Kaives pagastā dzīvo 465 iedzīvotāji (31.08.2004.) t.sk. 228 darbspējas vecumā. Nodarbinātie ir 95. Palšu purvā vasarā nestrādāja neviens no Kaives pagasta, jo no Kaives pagasta puses ir neērta piekļūšana. No 2004. gada novembra a/s „Palšu kūdra” pieņēmusi darbā 7 cilvēkus uz sezonas darbiem.

Pagastos samazinās iedzīvotāju skaits: Jumurdas pagastā 2000. gadā iedzīvotāju skaits bija 440, Kaives pagastā 2000. gadā dzīvoja 482 iedzīvotāju. Tas galvenokārt izskaidrojams ar negatīvu dabisko pieaugumu.

Pagastos iedzīvotāji pamatā nodarbināti zemnieku saimniecībās un kokapstrādē.

1.5.2. Teritorijas izmantošanas veidi

1.5.2.1. Tūrisms un atpūta

Dabas lieguma teritoriju tūristi un atpūtnieki neapmeklē. Tūristi ir sastopami dabas liegumam pieguļošajās platībās, kur tie ierodas no “Jumurdas muižas” vērot kūdras izstrādes laukus.

1.5.2.3. Mežsaimniecība

Saskaņā ar “Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju vispārējie aizsardzības un izmantošanas noteikumu” 16.punktu dabas lieguma teritorijā aizliegts cirst kokus galvenajā cirtē un rekonstruktīvajā cirtē, kā arī cirst kokus kopšanas cirtē (izņemot slimību inficētos, kaitēkļu invadētos vai citādi bojātos kokus), ja valdaudzes vecums pārsniedz priežu un ozolu audzēm – 60 gadus; egļu, bērzu, melnalkšņu, ošu un liepu audzēm – 50 gadus; apšu audzēm - 30 gadus.

Dabas liegumā no 15.aprīļa līdz 31.jūlijam aizliegts veikt mežsaimniecisko darbību, izņemot meža ugunsdrošības pasākumus, meža atjaunošanu ar rokas darbarīkiem un bīstamo koku (koku, kas apdraud cilvēku dzīvību un veselību, tuvumā esošās ēkas vai infrastruktūras objektus) ciršanu un novākšanu un aizliegts cirst nokaltušus kokus un izvākt kritušus kokus, kritālas vai to daļas, kuru diametrs resnākajā vietā ir lielāks par 25 cm, izņemot bīstamo koku novākšanu.

Ievērojot visus normatīvo aktu nosacījumus, mežsaimnieciskā darbība dabas lieguma „Palšu purvs” teritorijā ir stipri ierobežota.

1.5.2.4. Zivsaimniecība

Purva ezeros zveja nenotiek.

1.5.2.5. Medības

Palšu purva teritorija tiek izmantota putnu medībās. Iecienītākās medības ir uz rudens zosīm. Dzinēju medībām nereti izmanto purva malas mežaudzes, bet purva daļa netiek izmantota. Visā dabas lieguma teritorijā medības veic mednieku kolektīvs Jumurda.

1.5.2.6. Citi izmantošanas veidi

Teritoriju vasaras beigās un rudenī izmanto ogotāji. Purvā atrodamas lācenes un dzērvenes.

1.6. Izmantotās literatūras saraksts

1. Aizsargjoslu likums (05.02.1997; grozījumi 12.04.2002; 19.06.2003.)
2. Likums “Par 1979. gada Bonnas konvenciju par migrējošo savvaļas dzīvnieku sugu aizsardzību” (11.03.1999.)
3. Likums „Par dabas resursu nodokli” (Grozījumi 19.12.1996; 06.04.2000; 20.12.2001; 20.11.2003; 07.04.2004)
4. Likums “Par īpaši aizsargājamām dabas teritorijām” (02.03.1993; grozījumi 30.10.1997.; 28.02.2002.; 12.12.2002.; 20.11.2003.)
5. Likums “Par zemes dzīlēm” (02.05.1996.; grozījumi 11.02.1999.; 07.09.2000.)
6. Ikauniece S., 2002. Madonas rajona aizsargājamās dabas teritorijas. Madonas valsts virsmežniecība, 2002.
7. Jumurdas pag., 2000 Jumurdas pagasta attīstības programma.
8. Latvijas PSR kūdras fonds, 1980. Latvijas PSR meliorācijas un ūdenssaimniecības ministrija; Latvijas valsts meliorācijas projektēšanas institūts, Rīga.
9. Liepa I., Mauriņš A., Vimba E., 1991. Ekoloģija un dabas aizsardzība. - Rīga: Zvaigzne, 1991. - 301 lpp.

10. LOB, 2003. Rubeņu *Tetrao tetrix* aizsardzības plāns Latvijā. Apstiprināts ar Vides ministrijas 2004. gada 3. marta rīkojumu Nr. 75.
11. LVA, 2004. Latvijas Vides aģentūra, mājas lapa: www.lva.gov.lv
12. Medību likums (08.07.2003.)
13. Meža likums (24.02.2000)
14. MK noteikumi Nr. 45 "Mikroliegumu izveidošanas, aizsardzības un apsaimniekošanas noteikumi" (30.01.2001.)
15. MK noteikumi Nr. 117 "Noteikumi par zaudējumu atlīdzību par īpaši aizsargājamo sugu indivīdu un biotopu iznīcināšanu vai bojāšanu" (13.03.2001.)
16. MK noteikumi Nr. 189 "Dabas aizsardzības noteikumi meža apsaimniekošanā" (08.05.2001)
17. MK noteikumi Nr. 212. "Noteikumi par dabas liegumiem" (15.06.1999.; grozījumi 26.06.2001.)
18. MK noteikumi Nr. 212. "Zemes dzīļu izmantošanas noteikumi" (08.07.1997.; grozījumi 08.02.2000.; 02.01.2001.; 08.04.2003.; 14.10.2003.)
19. MK noteikumi Nr. 247 "Līgumu slēgšanas kārtība īpaši aizsargājamo dabas teritoriju aizsardzības nodrošināšanai" (25.07.2000)
20. MK noteikumi Nr. 396 "Noteikumi par īpaši aizsargājamo sugu un ierobežoti izmantojamo īpaši aizsargājamo sugu sarakstu" (14.11.2000.)
21. MK noteikumi Nr. 415 "Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju vispārējie aizsardzības un izmantošanas noteikumi" (22.07.2003.)
22. MK noteikumi Nr. 421 "Noteikumi par īpaši aizsargājamo biotopu veidu sarakstu" (05.12.2000.)
23. MK noteikumi Nr. 760 "Medību noteikumi" (23.12.2003.; grozījumi 23.03.2004.)
24. Rudovics A., Rudovica T., 1996 Latvijas fiziskā ģeogrāfija, Mācību grāmata 9. klasei. Zvaigzne ABC.
25. Sugu un biotopu aizsardzības likums (16.03.2000)
26. Teiču dabas rezervāts, 2000. Vēstule Nr.1/11-112.
27. VARAM rīkojums Nr. 120 "Par īpaši aizsargājamo dabas teritoriju dabas aizsardzības plānu izstrādāšanas kārtību". (04.07.2002)
28. Zvejniecības likums (12.04.1995; grozījumi - 05.08.1997.; 01.10.1997.; 29.10.1998.; 17.02.2000.; 18.10.2001.; 19.06.2003.; 30.10.2003.)

2. TERITORIJAS NOVĒRTĒJUMS

2.1. Teritorija kā vienota dabas aizsardzības vērtība un to ietekmējošie faktori

Palšu purva teritorijai piemīt augsta dabas aizsardzības vērtība. Palšu purvs ir lielākais purvu komplekss Vidzemes Centrālās augstienes ģeobotāniskajā rajonā un ir vienīgais šāda veida biotops plašā apkārtnē, veidojot dzīvotni daudzām tipiskām, retām un aizsargājamām sugām. Dabas lieguma teritorija ir bioloģiski daudzveidīga, konstatētas 5 aizsargājamās vaskulāro augu sugas, 4 aizsargājamās sūnu sugas, 6 Eiropā aizsargājami biotopu veidi t.sk. trīs prioritāri aizsargājami biotopi, 2 aizsargājamās bezmugurkaulnieku sugas un 21 aizsargājama putnu suga.

Teritorija salīdzinoši tiek maz apmeklēta, visvairāk to iecienījuši ogotāji un sēņotāji. Nelielu rekreatīvo slodzi rada velotūristi no “Jumurdas muižas”, kas brauc vērot kūdras izstrādes laukus.

Lielākais ornitofaunas traucētājs ir patreizējais purva izstrādātājs.

2.2. Biotopi kā dabas aizsardzības vērtība, to sociālekonomiskā vērtība un tos ietekmējošie faktori

2.2.1. Saldūdeņi, distrofi purva ezeri

Dabas aizsardzības vērtība

Priežu purvājs ar vairākiem purva ezeriņiem.

Ezeriņu krastos dominē parastais baltmeldrs *Rhynchospora alba*, lācene *Rubus chamaemorus*, lielā dzērvene *Oxycoccus palustris*, melnā vistene *Empetrum nigrum*; sūnu stāvā brūnais, Magelāna un īsmailes sfagns *Sphagnum fuscum*, *S. magellanicum*, *S. fallax*.

Lāmas: parastais baltmeldrs *Rhynchospora alba*, garsmailes sfagns *Sphagnum cuspidatum*.

Sociālekonomiskā vērtība

Purva ezeriņiem nepiemīt sociālekonomiskā vērtība. Tiem ir ainaviska vērtība. Antropogēnā ietekme uz purva ezeriņiem nav nozīmīga, galvenokārt tie ir pakļauti dabiskās sukcesijas ietekmei. Makšķerniekiem purva ezeri nav nozīmīgi, jo apkaimē ir citi lieli ezeri (Jumurdas, Inesis u.c.) ar lielākiem zivju resursiem, kā arī vieglāk pieejami.

Ietekmējošie faktori

Vairākiem purva ezeriem purva A daļā pazemināts ūdens līmenis ar pioniergrāvju palīdzību.

2.2.2. Dabīgi augstie purvi

Dabas aizsardzības vērtība

Zemsedzē dominē zilene *Vaccinium uliginosum*, purva vaivariņš *Ledum palustre*, sūnu stāvā Magelāna sfagns *Sphagnum magellanicum*, smaillapu sfagns *Sphagnum capillifolium*.

Priežu purvājā atzīmēta reta sūnu suga zilganā baltsamtīte *Leucobryum glaucum* – ciņa nogāzē kopā ar zileni, melleni, Šrēbera rūšaini *Pleurozium schreberi*, nokarvācelišu poliju *Pohlia nutans*.

Sūnu purvs ar līdz 3 m augstām priedēm. Ciņu-lāmu komplekss ar neregulārām lāmām.

Ciņos dominē sila virsis *Calluna vulgaris*, brūnais un iesarkanais sfagns *Sphagnum fuscum*, *S. rubellum*. Zemsedzē dominē melnā vistene *Empetrum nigrum*, purva vaivariņš *Ledum palustre*, brūnais sfagns *Sphagnum fuscum*.

Ļoti slapjas, dabiskas sūnu purva lāmas. Dominē dūkstu grīslis *Carex limosa* un lielais sfagns *Sphagnum majus*.

Klajš sūnu purva slīkšņu komplekss ar retām grēdām. Slīkšņās dominē dūkstu grīslis *Carex limosa*, purva šeihcērija *Scheuchzeria palustris*, garsmailes sfagns *Sphagnum cuspidatum*, uz grēdām polijlapu andromeda *Andromeda polifolia*, makstainā spilve *Eriophorum vaginatum*, brūnais un iesarkanais sfagns *Sphagnum fuscum*, *S. rubellum*.

Purvs ir nozīmīga putnu ligzdošanas vieta. Palšu purvs ir vienīgais šāda tipa purvs

tuvējā apkaimē, kas nodrošina apstākļus ar purviem saistītām sugām gan ligzdošanai, gan arī kalpo kā pieturas punkts migrējošām putnu sugām.

Sociālekonomiskā vērtība

Teritorijai kopumā piemīt salīdzinoši zema sociālekonomiskā vērtība, jo liegums nav piemērots aktīvai rekreācijai, kā arī teritorijas daļa tiek izstrādāta – iegūta kūdra. Pārsvarā izmanto ogošanai, sēņošanai. Dabiskā purva daļā sastopamas dzērvenes. Antropogēnā ietekme uz purviem nav nozīmīga, galvenokārt tie ir pakļauti dabiskās sukcesijas ietekmei. Atsevišķā lieguma daļā potenciāli varētu ierīkot izglītojošu dabas taku, kā arī putnu novērošanas torni.

Ietekmējošie faktori

Purva biotopus negatīvi ietekmē pieguļošajās platībās notiekošā kūdras izstrāde.

2.2.3. Degradēti augstie purvi

Dabas aizsardzības vērtība

Purva dienvidu daļā atrodas vecas kūdras ieguves vietas, kur notiek purva sugu – parastā baltmeldra *Rhynchospora alba*, polijlapu andromedas *Andromeda polifolia*, makstainās spilves *Eriophorum vaginatum*, garsmailes sfagna un iesarkanā sfagna *Sphagnum cuspidatum*, *S. rubellum* – dabiska atjaunošanās. Starp kūdras rakumiem – sauss priežu-vaivariņu purvājs, priedes līdz 10 m H.

Degradētajā daļā gar kūdras ieguves laukiem vietām sastopamas lāmas ar nosusināšanās pazīmēm, kurās tomēr saglabājusies samērā dabiska purva ekosistēma ar raksturīgajiem augiem. Degradētajā purva daļā šādas vietas var kalpot kā izejas punkti purvam raksturīgo augu sugu izplatībai, ja pārējā daļā tiks atjaunots purva agrākais hidroloģiskais režīms.

Mazie grāvīši, kas ir aizdambējušies dabiskā ceļā, strauji aizaug ar sfagniem, kas liecina par degradētā purva iespēju atjaunoties.

Purva kupols atrodas degradētajā daļā.

Purvā konstatētas 21 aizsargājama putnu suga (skat. 2.pielikumu).

Sociālekonomiskā vērtība

Teritorijai kopumā piemīt salīdzinoši zema vērtība no rekreacionālā viedokļa. Pārsvarā izmanto ogošanai. Antropogēnā ietekme uz purviem nav nozīmīga, galvenokārt tie ir pakļauti dabiskās sukcesijas ietekmei. Degradētajai purva daļai, kā iespējamai kūdras izstrādes vietai ir nozīme kā darba vietu nodrošinājums perspektīvā pēc patreizējo kūdras ieguves lauku izstrādes.

Ietekmējošie faktori

- 1) Kūdras izstrāde purva nomalēs, kas izraisa purva virsmas slīpuma krasu palielināšanos vērtējama kā ūdens režīmu izmainošs faktors purva lieguma teritorijā. Kūdras ieguves lauku ietekmi papildus pastiprina kontūrgrāvis ar plūstošu ūdeni starp pirmās kārtas un otrās kārtas izstrādes laukiem. Jārēķinās, ka kūdras izstrāde pirmās kārtas laukos turpināsies visticamāk līdz visu kūdras resursu izstrādei, purva nomales virsma pazemināsies un palielināsies tās drenējošā ietekme uz lieguma zonas perifēriju.
- 2) Izstrādes otrās kārtas laukos ik pēc 20 m ierīkoto aptuveni 1.0 m dziļo un 0.5 m plato pioniergrāvju ietekme uz purva hidroloģiju nav viennozīmīga, kaut arī tā kopumā ir neliela iepriekš minēto kūdras īpašību sakarā. Daļai pioniergrāvju gultnes slīpums ir tuvs nullei, tie aizaug, un to ietekme līdzinās iegarenas bedres ietekmei, kas spēj akumulēt brīvu ūdeni tikai no pavisam neliela kūdras tilpuma pašā bedres malā līdz 2 m atstatumam. Pie pietiekoša gultnes slīpuma pa pioniergrāvjiem vērojama ūdens plūsma, kas veicina kūdras virsējā slāņa aerāciju 4-5 m atstatumā no grāvja, neizmainot minerālo barības vielu krājumus šajā slānī.
- 3) Purva lieguma zonas dienvidu daļā pirms daudziem gadiem sleju veidā veikto un pārtraukto kūdras ieguves darbu ietekme uz purva hidroloģisko režīmu vērtējama kā maznozīmīga, un pašas slejas strauji aizaug ar purvam tipiskiem augiem (1.-3. attēls).

4. attēls. Aizaugusi sleju veida kūdras izstrādes vieta Palšu purva dienvidu malā.

5. attēls. Daļēji aizaugusi sleju veida kūdras izstrādes vieta Palšu purva dienvidu malā.

6. attēls. Sfgnu kolonijas daļēji aizaugušā sleju veida kūdras izstrādes vietā Palšu purva dienvidu malā.

2.2.4. Meži

Dabas aizsardzības vērtība

Mežiem purvā un purva malās piemīt liela vērtība kā putnu dzīvotnei. Meži kalpo kā pārejas josla – ekotons.

Purva nomalē sūnu purvs robežojas ar jauktu koku šaurlapu kūdreni, kur konstatētas dabisko meža biotopu struktūras – kritālas dažādās sadalīšanās pakāpēs un dabisko meža biotopu speciālās sugas – aknu sūnas Hellera ķīllape *Anastrophyllum hellerianum* un astīšu smaillape *Lophozia ascendens* (uz skujkoku kritālām mitrā vidē).

Sociālekonomiskā vērtība

Mežiem nepiemīt lielas sociālekonomiskās vērtības. Dabas lieguma meži tiek izmantoti vienīgi ogošanai - lācenes. Koksnes ieguve nenotiek. Pašas purva malas iespējams izmantot dzinēju medībām.

Ietekmējošie faktori

Mežus dabas liegumā galvenokārt ir ietekmējusi nosusināšana, kuras rezultātā gar grāvjiem parādījies palielināts koku ikgadējais pieaugums.

2.3. Sugas kā dabas aizsardzības vērtība, to sociālekonomiskā vērtība un tās ietekmējošie faktori

Dabas aizsardzības vērtība

Dabas lieguma teritorija ir bioloģiski daudzveidīga, konstatētas 5 aizsargājamas augu sugas, 4 aizsargājamas sūnu sugas, 2 aizsargājamas bezmugurkaulnieku sugas un 21 aizsargājama putnu suga.

Sociālekonomiskā vērtība

Retajiem un aizsargājamajiem augiem, kā arī ornitofaunai ir liela nozīme Palšu purva teritorijas estētiskās un rekreācijas vērtības paaugstināšanā. Iespējama arī to izmantošana sabiedrības izglītošanas procesā (bukleti; informācijas stendi ar augu, putnu attēliem un aprakstiem, putnu novērošanas tornis, izglītojošās dabas takas), bet ir jāreķinās ar to, ka apmeklētāju izglītošana var apdraudēt sugu atradņu populāciju attīstību.

Ietekmējošie faktori

Būtisku negatīvu ietekmi uz Palšu purva retajiem un aizsargājamajiem augiem, kā arī ornitofaunu atstāj purva izstrāde.

II kārtas platībās, lai gan ir izrakti pioniergrāvji, daļēji novākts priežu apaugums un ir būtiska ūdens līmeņa samazināšanās slīkšņās/akačos, ligzdo daudzi aizsargājami putni (tai skaitā Bernes konvencijas 2. pielikuma sugas). Priežu apauguma novākšana, iespējams, ir

sekmējusi dažu sugu atrašanos šeit (rubeņi, purva tilbītes, dzeltenie tārtiņi, caurceļojošās baltpieres zosis). Nav izzināta teritorijas nozīmība kā migrējošo zosu apmešanās vietai. (Teiču dabas rezervāts, 2000)

Sugas apdraud arī iespējamais tūrisms un ogotāji, kas rada traucējuma faktoru putniem. Iespējams, ka daļa aizsargājamo augu ir jau mehāniski iznīcināti tiešā kūdras ieguves lauku tuvumā (skat. floras aprakstu).

Paredzamā ietekme

1. Ietekme uz īpaši aizsargājamām putnu sugām, ja veiktu kūdras izstrādi dabas lieguma platībā (tā saucamos „pionierlaukos”)

Ja izstrādi veiktu bez ūdens noteces novēršanas, dabas liegums zaudētu ornitoloģisko nozīmi jau dažu gadu laikā. Prognozējams, ka ligzdojošās tārtiņveidīgo putnu sugas (purva tilbīte, dzeltenais tārtiņš) izzustu jau 2-3 gadus pēc ieguves uzsākšanas. Vairumam pārējo ĪAS notiktu pakāpeniska skaita samazināšanās (aizaugot un izzūstot pārējai platībai), 15-20 gadu perspektīvā no purvā ligzdojošām ĪAS niecīgas populācijas, iespējams, saglabātos tikai vakarlēpim un rubenim (brūnajai čakstei, potenciāli, skaits pieaugtu, kā jau krūmos ceļmalās ligzdojošai sugai)

Samazinot ūdens noteci no pārējās DL daļas, ornitoloģiskās nozīmes izzušana tiktu tikai aizkavēta. Pat gadījumā, ja izdotos 100 % novērst ūdens noteci (tā dabiskajā līmeni; tas gan principā nav iespējams), ornitoloģiskā nozīme būtiski mazinātos, jo:

- samazinātos centrālā klajuma platība, izstrādei plānotās platībās sastopams visai ievērojams skaits ĪAS (skat. 7. tabulu).

- būtiski pieaugtu traucējumu faktors.

2. Ietekme uz īpaši aizsargājamām putnu sugām, ja veiktu ūdens noteces ierobežošanu no esošās DL platības.

Prognozējams, ka bez ūdens noteces ierobežošanas pasākumiem lieguma ornitoloģiskā nozīme pakāpeniski samazināsies jau pārskatāmā nākotnē. Purva tilbīšu, dzelteni tārtiņu un, iespējams, rubeņu skaits jūtami samazinātos jau 10-15 gadu periodā. Iespējams, ka dažu putnu skaits ir jau samazinājies uz doto momentu, salīdzinot ar 1996. gada ekspedīcijas ziņām: dzeltenais tārtiņš; izzudis kajaks, lietuvainis, upes tārtiņš. Iespējams, ka par statusam neatbilstošu teritoriju putnu ziņā tā varētu tikt novērtēta pēc 25-35 gadiem.

Ūdens noteces mazināšana būtiski aizkavētu vai novērstu izzūšanu un straujo aizaugšanu ar kokiem un krūmiem, saglabājot vidi ĪAS. Tajā pašā laikā jāatzīmē, ka teritorijas iekšienē esošo grāvju aizdambēšana vien tikai ievērojami aizkavētu izzūšanas/aizaugšanas procesus. Lai ilgstoši saglabātu ĪAS labvēlīgus apstākļus, būtu nepieciešams saglabāt dabisko ūdens režīmu arī uz DL robežas ar pašreizējo kūdras ieguves platību (t.i., ceļš). Vairākas ĪAS ligzdo vai izmanto arī ceļam tuvējās klajās platības, kas pašlaik ir visai degradētas (domājams tādēļ, ka purva kopējā klajā platība ir salīdzinoši neliela).

Potenciāls risinājums būtu grāvju aizdambēšanas apvienošana ar īpašām hidrotehniskām norobežojošām konstrukcijām gar ceļu, kādas sekmīgi sūnu purvu aizsardzībai tiek izmantotas, piemēram, Nīderlandē. Lai arī tas būtu finansiāli apjomīgs pasākums, tas dotu augstu rezultativitāti. Savukārt finansējumu šādi apsaimniekošanai, iespējams, būtu iespējams iegūt no speciāliem ES fondiem.

Reto un aizsargājamo sugu tipiskums, retums un jutība pret antropogēnajiem faktoriem

Lielākā daļa dabas liegumā sastopamās aizsargājamās augu sugas Latvijā ir reti un nevienmērīgi izplatītas. To izplatība pārsvarā saistīta ar jutīgu biotopu – purvu biotopi, to sugas ir jutīgas pret antropogēno ietekmi t.sk. saimniecisko darbību.

Kūdras ieguvei DL blakus esošajās platībās ir neapšaubāmi negatīva ietekme uz liegumā esošajām īpaši aizsargājamām putnu sugām (ĪAPS). Savukārt, lai spriestu par ietekmju būtiskumu, tas jāanalizē sīkāk.

Negatīvā ietekme izpaužas divos galvenajos veidos:

- 1) traucējumu faktors,
- 2) dabiskā hidroloģiskā režīma DL teritorijā pakāpeniska, lēna, bet nepārtraukta izmaiņšana, kas noved pie ĪAPS piemēroto biotopu (dzīvotņu) degradācijas. Tas sasaucas ar kopējās piemēroto biotopu platības samazināšanos šajā purvā (to būtiski ietekmēja jau pati kūdras ieguves uzsākšana vairākas desmitgades tālā pagātnē).

Lai objektīvi novērtētu traucējumu faktora ietekmes būtiskumu, būtu jāveic speciāli pētījumi (šādu datu nav). Pēc eksperta domām, šī ietekme varētu nebūt būtiska, jo ĪAPS telpiskajā izvietojumā attiecībā pret kūdras ieguves laukiem kopš 1996.g. nav notikušas būtiskas pārmaiņas. Ja turpmāki pētījumi tomēr uzrādītu būtisku traucējumu ietekmi, to būtu iespējams mazināt ar sezonāliem (vai pat diennakts stundu – migrējošiem putniem) ierobežojumiem atsevišķu darbu veikšanai.

Savukārt dabiskā hidroloģiskā režīma izmaiņas rada būtisku negatīvu ietekmi (jo tiešā veidā, lai arī lēni, samazina piemērotā biotopa platību). Līdz ar to, šajā gadījumā saduras vides aizsardzības interešu ievērošana ar sabiedrības ekonomiskajām interesēm. Ievērojot abas šīs intereses, kompromisa risinājums būtu:

pēc esošā līguma par kūdras ieguves platībām termiņa beigām jaunu līgumu slēgt tikai pēc atbilstošiem izpētes un plānošanas darbiem (acīmredzot, piemērojot ietekmes uz vidi novērtēšanas procedūru), ja tiek atrasts risinājums, kas neapdraud ĪAPS. Šāds risinājums acīmredzot ir noteces no DL minimizēšana un putniem piemērotas vides (mitrāja) radīšana kūdras lauku vietā pēc ieguves darbu pārtraukšanas. Jāpiezīmē, ka pat teritorijas pamešana pašreizējā stāvoklī (bez noteces ierobežošanas) tālākā perspektīvā apdraudētu ĪAPS stāvokli šajā DL.

2.4. Citas teritorijas vērtības un tās ietekmējošie faktori

Dabas lieguma teritorijā atrodas izstrādei sagatavoti kūdras lauki, kuru izstrāde ir vienkārša, jo blakus atrodas jau vecie kūdras izstrādes lauki ar sagatavotu infrastruktūru.

Sociālekonomiskā vērtība

Iespējamā kūdras izstrāde dotu darbu daži vietējiem iedzīvotājiem. Patreizējā kūdras izstrāde ārpus dabas lieguma iespējama vēl aptuveni 5-10 gadus atkarībā no kūdras izstrādes apjomiem un no tā vai tiks pazemināts gruntsūdens līmenis pirmās kārtas platībās ar sūkņu stacijas palīdzību.

2.5. Teritorijas vērtību apkopojums un pretnostatījums

Pirms lieguma izveidošanas daļā purva, kas atrodas dabas lieguma dienvidu daļā, tika rakta kūdra kolhoza vajadzībām. Kūdras ieguve šeit jau sen pārtraukta, bet ietekme jūtama, arī bijušās meliorācijas ietekme gan purvā, gan apkārtnē - purvs apaug ar priedēm. Kādreizējā kūdras ieguve teritorijā un meža kailcirtes apkārtnē labvēlīgi ietekmē bezmugurkaulnieku faunu, bet nelabvēlīgi pašu purva biotopu. (LVA, 2004)

Dabas lieguma austrumu daļā 90-to gadu sākumā izveidots grāvju tīkls, lai turpinātu kūdras izstrādi. Grāvju nosusinošā ietekme uz augsto sūnu purvu jau 4-5 metru attālumā no grāvja ir samazinājusies līdz ~ 15 cm dziļumam. Tomēr nosusināšanas grāvji nosūc ūdeni no pašas kūdras virskārtas daudz plašākā teritorijā, kas rada aerāciju un ūdens kustību kūdras virskārtā un līdz ar to priežu pieaugumu palielināšanos. Ja nenotiks hidroloģiskā režīma pacelšana, strauji palielināsies priežu pieaugums un augstais sūnu purvs pārvērtīsies mežā.

Pašu purva kā unikālas ekosistēmas saglabāšanas aspektā uzskatāms par lietderīgu:

- 1) Nesākt kūdras izstrādi otrās kārtas ieguves laukos;
- 2) Pārtraukt vai vismaz radikāli ierobežot ūdens plūsmu pa aktīvi strādājošiem pioniergrāvjiem otrās kārtas izstrādes laukos purva lieguma teritorijā;
- 3) Atsevišķi grāvji, kas ierīkoti purva ezeru apvidū purva centrālajā / dienvidaustrumu daļā, būtu saglabājami, tādējādi daļēji kuplinot purva bioloģisko daudzveidību, bet neizmainot hidroloģisko režīmu kopumā.
- 4) Izstrādāt un realizēt izmantoto kūdras lauku rekultivācijas projektus; visvēlamāk uzstādīt atklātu ūdenskrātuvi kā ūdensputnu apmetnes vietu, vienlaikus ierobežojot izstrādātās platības drenējošo ietekmi uz purva lieguma teritoriju.

Īss potenciālās īpaši aizsargājamās dabas teritorijas vērtību apkopojums un pretnostatījums sniegts 7. tabulā. Katrai vērtībai norādīti pozitīvi (+) un negatīvi (-) ietekmējošie faktori.

7. tabula

Potenciālās ĪADT "Palšu purvs" dabas un sociālekonomiskās vērtības un tās ietekmējošie faktori

Dabas vērtība	Sociālekonomiskā vērtība	Ietekmējošie faktori
Meži		
DMB – cilvēka darbības mazskarti vai neskarti meži. Latvijā reti biotopi. Reto un prasīgo sugu – DMB indikatorsugu dzīvotne	Teritorijas mežiem piemīt rekreācijas vērtība. Piemēroti ogošanai, sēņošanai. Medījamo putnu mājvieta.	(-) Nosusināšanas grāvji (+) Purvs ietekmē blakusesošo meža nogabalu mikroklimatu
Latvijā un ES aizsargājamie meži – vairāku reto un aizsargājamo augu sugu dzīvotne; reti biotopi		
Purvi		
Specifisku, ar sūnu purviem saistītu sugu dzīvesvieta. Regulē ūdens režīmu.	Ogošanas vieta. Iespējama izmantošana sabiedrības izglītošanas nolūkos (izziņas – dabas taku ierīkošana)	(-) Purva izstrādes rezultātā negatīvi tiek ietekmēts daļa purva, daļā teritorijas izrakti nosusināšanas grāvji (+) Dabisko īpatnību dēļ maz pakļauti antropogēnai slodzei
Distrofī purva ezeri		
Ciņu-lāmu-ezeriņu komplekss Priežu purvājs ar purva ezeriņi	Ainaviska – estētiska vērtība	(-) Purva izstrādes rezultātā atsevišķās vietās tiem mainīts hidroloģiskais režīms, kas negatīvi ietekmē purva ezeriņus
Retās un aizsargājamās sugas		
Dabas lieguma teritorija ir bioloģiski daudzveidīga, konstatētas 5 aizsargājamās vaskulārās augu sugas, 6 aizsargājamās sūnu sugas, 2 aizsargājamās bezmugurkaulnieku sugas un 21 aizsargājama putnu suga.	Vairākām sugām piemīt augsta estētiska vērtība	(-) Purva izstrāde blakus teritorijās apdraud retās augu sugas, kā arī rada traucējumu faktoru ornitofaunai (-) Nosusināšanas efekta dēļ palielināts priežu pieaugums, kas veicina purvu biotopu pārvēršanos mežā

3. TERITORIJAS SAGLABĀŠANAS MĒRĶI

3.1. Teritorijas apsaimniekošanas ideālie jeb ilgtermiņa mērķi

1. Saglabāt esošajā stāvoklī ES nozīmes aizsargājamus biotopus:

Neskarti augstie purvi(7110*);

Distrofi ezeri(3160);

Purvaini meži(91D0*);

Boreālie meži(9010*);

Ieplakas purvos(7150)

2. Nodrošināt ES nozīmes aizsargājamā biotopa Degradēti augstie purvi, kuros iespējama vai noris dabiskā atjaunošanās (7120) aizsardzību un veicināt dabiskās vides atjaunošanos.

3. Nodrošināt reto un īpaši aizsargājamo putnu un augu sugu aizsardzību, vienlaikus atbalstot teritorijas nenoplicinošu attīstību.

3.2. Teritorijas apsaimniekošanas īstermiņa mērķi plānā apskatītajam apsaimniekošanas periodam

3.2.1. Iespēju robežās apturēta meliorācijas negatīvā ietekme uz augsto purvu dabisko attīstību, daļēji atjaunots purvu dabiskais hidroloģiskais režīms.

3.2.2. Izveidota infrastruktūra dabas tūrismam.

3.2.3. Nodrošinātas reto un aizsargājamo putnu sekmīgas ligzdošanas un migrācijas iespējas.

3.2.4. Iezīmētas dabas lieguma robežas dabā ar informācijas zīmēm.

3.2.5. Regulāri veikts dabas vērtību un to ietekmējošo faktoru un apsaimniekošanas pasākumu efektivitātes monitorings.

4. APSAIMNIEKOŠANAS PASĀKUMI

4.1. Apsaimniekošanas pasākumi

Pasākumi tabulā parādīti atbilstoši īstermiņa mērķiem. Norādīta arī pasākuma izpildes prioritāte (I – prioritāri, II – būtiski, III – vēlami), izpildes laiks, aptuvenās izmaksas un finansētāji.

8. tabula

Nr.	Pasākums	Prioritāte izpildes termiņš	Iespējamās izmaksas	Potenciālais izpildītājs, finansētājs	Izpildes rādītāji
4.1.1. Purvu dabiskā hidroloģiskā režīma daļēja atjaunošana (mērķis 3.2.1.)					
4.1.1.1.	Purva teritorijā esošo grāvju aizdambēšana	I	~ 103 dambji	A/S „VAS „LVM””	Purvam dabas lieguma teritorijā tiek atjaunots dabiskais hidroloģiskais režīms
4.1.2. Izveidota infrastruktūra dabas tūrismam (mērķis 3.2.2.)					
4.1.2.1.	Izziņas takas būve	II, 2005-2007	1,6 km	A/S „VAS „LVM””	Izveidota izziņas taka
4.1.2.2.	Putnu vērošanas torņa būve	II, 2005-2007	~Ls 4000 par vienu torni	A/S „VAS „LVM””	Uzbūvēts putnu vērošanas tornis
4.1.3. Nodrošinātas reto un aizsargājamo putnu sekmīgas ligzdošanas un migrācijas iespējas (mērķis 3.2.3.)					
4.1.3.1.	Putnu medību aizliegums, izņemot zosu medības, kas atļautas sestdienās un svētdienās no 15. septembra līdz 15. novembrim	I, 2004		Vides aizsardzības ministrija	Apstiprināti MK individuālie noteikumi
4.1.4. Iezīmētas dabas lieguma robežas dabā ar informācijas zīmēm (mērķis 3.2.4.)					
4.1.4.1.	Informācijas zīmju izgatavošana un uzstādīšana pie dabas lieguma ārējām robežām	I, 2004 – 2005	18 gab/ ~20 Ls gab	DAP, RVP, Jumurdas, Kaives pagastu pašvaldības	Apzīmēta dabas lieguma ārējā robeža
4.1.5. Regulāri veikts dabas vērtību un to ietekmējošo faktoru un apsaimniekošanas pasākumu efektivitātes monitorings (mērķis 3.2.5.)					
4.1.5.1.	Hidroloģiskā režīma	I		Pieaicinātie	

	monitorings			eksperti	
4.1.5.2.	Degradēto purva biotopu atjaunošanās monitorings	I		Pieaicinātie eksperti	
4.1.5.3.	Ligzdojošo un migrējošo putnu monitorings	I		Pieaicinātie eksperti	

4.1.1. Purvu dabiskā hidroloģiskā režīma daļēja atjaunošana

Grāvjus dabas lieguma zonā nav paredzēts aizdambēt, jo to ietekme uz purva ekosistēmu vairs nav būtiska. Ūdens līmeņa pacelšana paredzēta tikai regulējamā režīma zonā, kur novērots palielināts priežu pieaugums drenējošā efekta dēļ.

Dabiskā hidroloģiskā režīma atjaunošanai degradētajā purva daļā ir jānoslēdz ūdens drenējošā notece pa grāvjiem. Hidroloģijas ekspertu ieteiktās dambju būves vietas ir attēlotas 9. pielikumā. Aizsprostu būvēšanas metodika atrodama 12. pielikumā. Purvā maksimāli daudz jācenšas izmantot metodikā aprakstītie kūdras dambji, bet vietās, kur ūdens plūsma ir intensīva, kā arī grāvju platums ir pārāk liels, lai aizbērtu ar kūdru, jābūvē dambji izmantojot dēļus un stabus. Dambjus nav ieteicams būvēt tuvu dabas lieguma ārējai robežai, bet gan 30 – 50 m no kontūrgrāvja, jo pie robežas grāvjiem ir liels kritums augstuma starpības, izskalošanās un kūdras noārdīšanās procesu dēļ. Bez tam, būvējot dambjus tuvu kontūrgrāvim, stipri palielinātos izmaksas un iegūtais efekts būtu tikai šaurā joslā. Aizsprostus jābūvē augustā vai septembrī, kad ir zems ūdens līmenis.

Tomēr, hidroloģiskā režīma pacelšanas pasākumiem, nepieciešams izstrādāt tehnisko projektu, kam par pamatu izmantotu dabas aizsardzības plāna ieteikumus.

4.1.2. Izveidota infrastruktūra dabas tūrismam

Izziņas taku paredzēts būvēt dabas lieguma dienvidaustrumu daļā. Taku ieteicams veidot pa 6. pielikumā norādīto maršutu. Ieteiktais maršuta garums ir 2 km. Izbūvējamās daļas platums ir 1,6 km. Taka izplānotā tā, lai maršuts nebūtu par garu un pietiekami interesants, bez tam, lai apmeklētāji netiktu dziļi purva vidusdaļā. Taka no sākuma ved pāri degradētai purva daļai, kur paredzēti hidroloģiskā līmeņa pacelšanas pasākumi. Grāvjiem pāri jābūvē laipas. Takai jāiet caur priežu audzi gar purva ezeriņiem dažu metru attālumā, kur jāizbūvē skatu platforma. Tālāk taka ved uz purva skatu tornīti, kurš var būt tikai 3-4 m augsta platforma. Svarīgi ir izvēlēties mikrovietu ar labu redzamību un tuvu putniem.

4.1.3. Nodrošinātas reto un aizsargājamo putnu sekmīgas ligzdošanas un migrācijas iespējas

Dabas lieguma teritorijā paredzēts aizliegt putnu medības. Ievērojot vietējo iedzīvotāju intereses un radušās medību tradīcijas, dabas lieguma teritorijā paredzēts atļaut tikai zosu medības sestdienās un svētdienās no 15. septembra līdz 15. novembrim.

4.1.4. Dabas lieguma robežu iezīmēšana dabā ar informācijas zīmēm

Uz dabas lieguma ārējās robežas jāuzstāda standarta robežzīmes saskaņā ar MK noteikumiem 415 (22.07.2003.). Uzstādīšanas vietas norādītas 6. pielikumā. Paredzēts uzstādīt 18 informatīvās zīmes.

4.1.5. Regulāri veikts dabas vērtību un to ietekmējošo faktoru un apsaimniekošanas pasākumu efektivitātes monitorings

Dabas aizsardzības plāna ieviešamam, piesaistot attiecīgās nozares ekspertus, nepieciešams izstrādāt monitoringa programmu. Rezultātus no monitoringa programmas jāapkopo un jāievieš dabas aizsardzības plānā, to uzlabojot atbilstoši rezultātiem.

4.1.5.1. Hidroloģiskā režīma monitorings

Veicams degradētajā purva daļā vismaz reizi 2 gados, lai novērtētu dambju stāvokli, atjaunošanas nepieciešamību. Ja hidroloģiskais režīms ir pa zemu, jāapsver iespējas palielināt

dambju skaitu, augstumu. Vēlams izmantot ekspertu pakalpojumus, kas piedalījās pie plāna izstrādes.

4.1.5.2. Degradēto purva biotopu atjaunošanas monitorings

Veicams degradētajā purva daļā ik pēc 5 gadiem, lai novērtētu purva biotopiem raksturīgo augu sugu atjaunošanos. Vēlams izmantot ekspertu pakalpojumus, kas piedalījās pie plāna izstrādes.

4.1.5.3. Ligzdojošo un migrējošo putnu monitorings

Veicams visā dabas lieguma teritorijā, īpašu vērību piegriežot degradētajai purva daļai. Vēlams izmantot ekspertu pakalpojumus, kas piedalījās pie plāna izstrādes.

4.2. Ieteicamais teritorijas zonējums

Dabas liegums iedalīts dabas lieguma zonā un regulējamā režīma zonā. (karte 7. pielikumā) Regulējamā režīma zona izdalīta dabas lieguma ziemeļaustrumu daļā, kuras tiešā tuvumā notiek kūdras izstrāde. Regulējamās režīma zonas teritorijā paredzēti pasākumi, lai atjaunotu degradēto purva biotopu.

9.tabula

Funkcionālā zona	Platība, ha	Platība, %
Regulējamā režīma zona	176,5	28,4
Dabas lieguma zona	443,6	71,6

5. PLĀNA IEVIEŠANA UN ATJAUNOŠANA

5.1. Plāna ieviešanas praktiskie aspekti

Nepieciešamības gadījumā plānu var papildināt vai tajā veikt korekcijas.

Plānā paredzētos apsaimniekošanas pasākumus galvenokārt veiks un koordinēs: Jumurdas un Kaives pagasta padomes, A/S VAS „Latvijas Valsts meži”, Dabas aizsardzības pārvalde un Reģionālās vides pārvaldes.

Pašvaldībai ir tiesības izmantot ienākumus no bezpeļņas organizāciju saimnieciskās darbības un ziedojumus naudas līdzekļu vai mantas veidā, kā arī līdzekļus no naudas sodiem un videi nodarīto zaudējumu atlīdzības, kas iegūti par šo teritoriju aizsardzības un izmantošanas noteikumu pārkāpumiem. Aizsargājamo teritoriju saglabāšanai un uzturēšanai var izveidot arī speciālus fondus. Šiem nolūkiem ir iespējams arī pieprasīt līdzekļus Vides ministrijā.

Līdzekļus lieguma apsaimniekošanai var iegūt arī iesaistoties dažādos starptautiskajos projektos.

5.2. Plāna atjaunošana

Plāna atjaunošana veicama 2014. gadā

5.3. Nepieciešamie grozījumi teritorijas plānojumos

Teritorijas plānojumos īpaši grozījumi nav nepieciešami.

5.4. Individuālo aizsardzības un izmantošanas noteikumu projekts

Ieteikumi MK noteikumu projektam
Ministru kabineta noteikumi Nr.

Dabas lieguma “Palšu purvs” individuālie aizsardzības un izmantošanas noteikumi

*Izdoti saskaņā ar likuma
“Par īpaši aizsargājamām dabas
teritorijām” 17. panta otro daļu.*

1. Noteikumi nosaka dabas lieguma „Palšu purvs” (turpmāk – liegums) individuālo aizsardzības un izmantošanas kārtību, kā arī tā funkcionālo zonējumu, lai saglabātu un nodrošinātu Palšu purva dabas vērtību – aizsargājamo un reto putnu sugu un biotopu aizsardzību, vienlaicīgi nodrošinot teritorijas ilgtspējīgu attīstību.

2. Lieguma teritorijā ir spēkā īpaši aizsargājamo dabas teritoriju vispārējie aizsardzības un izmantošanas noteikumi, ja šajos noteikumos nav noteikts citādi.

3. Liegumā ir noteiktas šādas funkcionālās zonas:

3.1. dabas lieguma zona;

3.2. regulējamā režīma zona.

4. Dabas lieguma platība ir 620,1 ha. Lieguma funkcionālo zonu shēma atrodas šo noteikumu 1. pielikumā, funkcionālo zonu sadalījums – šo noteikumu 2. pielikumā.

5. Visā lieguma teritorijā aizliegtas putnu medības, izņemot zosu medības sestdienās un svētdienās laika periodā no 15. septembra līdz 15. novembrim.

6. Lieguma teritorijā atļauts tūrisms pa dabas aizsardzības plānā noteiktiem maršrutiem un tūrisma infrastruktūras būve saskaņā ar dabas aizsardzības plānu.

7. Visā lieguma teritorijā pieļaujama koku ciršana ārkārtas situāciju seku likvidēšanai, kā arī meža kaitēkļu masveida savairošanās un slimību izplatību novēršanai pēc Valsts meža dienesta sanitārā un nozaru eksperta, kurš tiesīgs sniegt atzinumus par mikroliegumu izveidošanu atzinuma.

8. Dabas lieguma zona ir izveidota, lai nodrošinātu īpaši aizsargājamo sugu un īpaši aizsargājamo biotopu saglabāšanos un augstā sūnu purva ekosistēmu dabiskos attīstības procesus.

9. Regulējamā režīma zona izveidota, lai samazinātu kūdras izstrādes lauku negatīvo ietekmi un atjaunotu degradētā purva dabisko hidroloģisko režīmu.

10. Regulējamā režīma zonā atļauta hidrotehnisko būvju būve hidroloģiskā režīma atjaunošana saskaņā ar dabas aizsardzības plānu.

11. Liegumā nepieciešams veikt dabas aizsardzības plānā paredzētos pasākumus īpaši aizsargājamo sugu, to dzīvotņu, kā arī īpaši aizsargājamo biotopu saglabāšanai.

1. pielikums
Ministru kabineta
noteikumiem

Dabas lieguma “Palšu purvs” iedalījums funkcionālā zonējuma shēmā

Funkcionālā zonējuma shēma atrodas dabas aizsardzības plāna 7. pielikumā.

2. pielikums
Ministru kabineta
noteikumiem

Dabas lieguma “Palšu purvs” iedalījums funkcionālajās zonās

Nr.	Funkcionālā zona	Kvartāls
1.	Dabas lieguma zona	277, 278, 286, 287, 288, 289, 300, 301, 302
2.	Regulējamā režīma zona	279, 290, 294

Piezīme: Kvartālu iedalījums sniegts pēc 2001. gada meža inventarizācijas datiem.